

 STIEL
architectuur en erfgoed

23 mei 2025

MASTERPLAN VERSIE 1.0
Stadsklooster te Leeuwarden

Colofon

Datum	23 mei 2025
Status	Versie 1.0
Object	Jacobijnerkerk en bijgebouwen Jacobijnerkerkhof 95 e.a. 8911 EN Leeuwarden
Opdrachtgever	Protestantse gemeente Leeuwarden Bij de Put 17 8911 GE Leeuwarden i.c.m. Maatschappij van Welstand Berkenweg 11 3818 LA Amersfoort
Architect	Buro STIEL Ledige stede 29 8081 CS Elburg mail@burostiel.nl

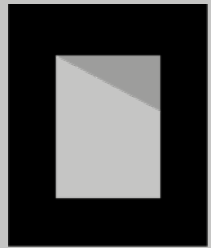
© De inhoud van dit document is uitsluitend bedoeld voor de begunstigde. Onder geen beding mag het geheel of gedeeltelijk worden verstrekt aan derden, of op internet, sociale media of andersoortige media worden geplaatst, zonder de uitdrukkelijke toestemming van Buro STIEL.

Inhoudsopgave

Inleiding	3
1. De opgave	5
2. Analyses	7
2.1 Stedenbouwkundig analyse	
2.2 Kloosterkwartier analyse	
2.3 Gebouw analyse	
2.4 Kloostertypologie analyse	
3. Programma van eisen	25
3.1 Drie hoofdidentiteiten	
3.2 Drie samengesmolten identiteiten	
3.3 Van identiteit naar activiteit	
3.4 Het ritme van de tijd	
4. Masterplan	32
4.1 Jacobijnerkerk	
4.2 Grote kosterij + tussenlid	
4.3 Woonconcept & kleine kosterij	
4.4 Waalse Kerk	
4.5 Bij de Put 17	
4.6 Jacobijnerkerkhof 50	
4.7 Nieuweburen 40	
4.8 Buitenruimtes	
5. Conclusies en aanbevelingen	87
5.1 Conclusies	
5.2 Aanbevelingen	

Inleiding

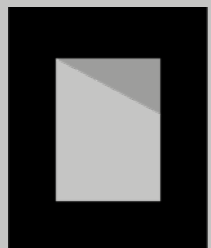

De Protestantse Gemeente van Leeuwarden bezint zich op de toekomst van de gemeenschap en de gebouwen. Tezamen met De Maatschappij van Welstand wordt een concept ontwikkeld waarbij de toekomst van kerk en gebouwen ligt in haar oorsprong: Het Jacobijnerklooster als hart van Nijehove.

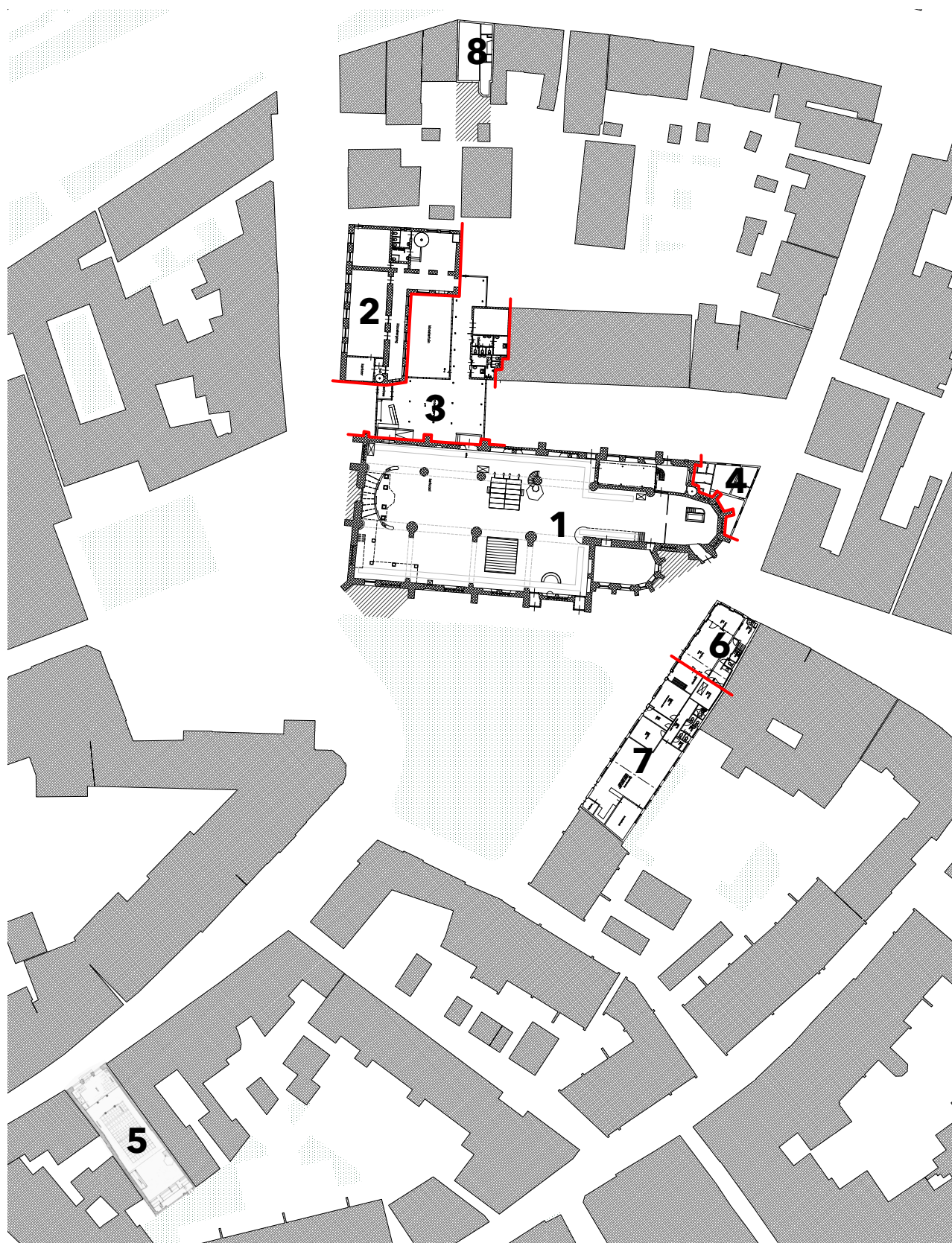
Het Stadsklooster De Jacobijner is een project in ontwikkeling. Middels een architectenselectie is Buro STIEL geselecteerd als architect voor het stadsklooster. Dit masterplan onderzoekt de ruimtelijke component van het stadsklooster. Met visie, eisen en wensen als uitgangspunt, onderzoekt het masterplan de identiteit van gebouwen en plekken, zoekt het samenhang en structuur in de opgave en werkt het dit uit tot op gebouw en functieniveau.

Dit masterplan is geen uitgewerkt ontwerp. De basis is een ruimtelijk vlekkenplan dat uitgewerkt is in functies, aantallen en oppervlaktes. Het ruimtelijk vlekkenplan wordt ondersteund met schetsen, referenties en voorbeelduitwerkingen die de inpasbaarheid en kwaliteit van bepaalde ingrepen verbeelden en onderzoeken.

Het Masterplan is in zijn totaliteit een document voor intern gebruik, en vormt een stevige basis voor het narratief Stadsklooster De Jacobijner dat voor de buitenwacht geformuleerd gaat worden. Want uiteindelijk zal een brede kring van betrokkenen en belangstellenden de essentiële schoonheid van de herontdekking van de kloostergemeenschap op deze plek moeten gaan dragen.

1. De opgave

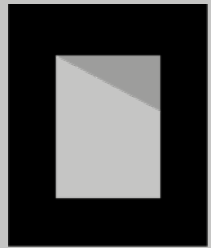
De opgave bestaat in essentie uit de herontwikkeling van De Jacobijnerkerk (1), de grote kosterij (2), het tussenlid (3), de kleine kosterij (4), de Waalse Kerk (5), het gebouw aan Bij de Put (6) / Jacobijnerkerkhof (7) en de woning aan de Nieuwe Buren (8) tot één samenhangend geheel van gebouwen en functies. Centrale uitgangspunten hierbij zijn de integratie van de functies *Wonen, Ontmoeten, Vieren, Leren* en *Beleven*.

De uitdaging is tweeledig. Enerzijds gaat het om het logisch samenbrengen van deze functies binnen het plan: welke functie krijgt waar een plek? Dit vraagt om een zorgvuldige analyse van het programma van eisen (PvE) en de ambitie achter het Stadsklooster. Anderzijds ligt er een ruimtelijke en kwalitatieve opgave: hoe kunnen de nieuwe functies worden ingepast in de bestaande monumentale gebouwen? Hiervoor is gedegen onderzoek nodig naar de monumentale waarden, ruimtelijke kwaliteiten en historische kenmerken van de verschillende panden.

Hoewel de herontwikkeling zich formeel beperkt tot gebouwen die eigendom zijn van de Protestantse Gemeente, kan dit niet los worden gezien van de bredere context. Een heldere visie op de omliggende openbare ruimte is essentieel. Deze ruimte moet zodanig worden ingericht dat de oorspronkelijke samenhang tussen de kerk en haar directe omgeving opnieuw voelbaar wordt.

Dit document is opgebouwd uit drie delen:

- Een analyse van de gebouwen, de directe omgeving en de historische context, op verschillende schaalniveaus.
- Een verdieping in de visie achter het Stadsklooster en een uitwerking van het programma van eisen.
- Een masterplan waarin visie en context samenkomen: een toekomstgerichte invulling per gebouw.

2. *Analyses*

Om het beoogde programma van het Stadsklooster een fysieke plek te kunnen geven, is het noodzakelijk om de gebouwen en hun context te begrijpen. Voornamelijk in een dusdanige (historische) gelaagde context als die van de beoogde panden. Daarvoor is de volgende analyse gedaan op een aantal schaalniveaus en onderwerpen. Hierin worden de kernaspecten blootgelegd die als uitgangspunten voor een ontwerp kunnen dienen.

2.1 STEDENBOUWKUNDIG

De stedenbouwkundige analyse focust zich op Nijehove, het deel van het historische centrum waar het Stadsklooster ligt. Nijehove kenmerkt zich door de gesloten bouwblokken waartussen de straten zich vernauwen en verbreden. Hiermee worden herkenningpunten onthult. De binnenplaatsen van de bouwblokken zijn bereikbaar door poortjes. Deze poortjes zijn een mooi architectonisch thema, vaak samengesteld uit sierstenen van vergane gebouwen en hofjes.

2.2 KLOOSTERKWARTIER

Het kloosterkwartier is het bouwblok wat direct ten noorden van de Jacobijnerkerk ligt. Oorspronkelijk was dit het Jacobijnerklooster. Dit klooster verloor in de 16^e/17^e eeuw haar functie en is en deels afgebroken. In het huidige kwartier zijn nog de sporen van het klooster zichtbaar. Om deze restanten zijn nieuwe gebouwen heen gebouwd waardoor er een diffuus geheel is ontstaan. Er zitten veel ongemakkelijke plekken in het blok. Zo wil de kosterij een hoek zijn die nu midden in de straatgevel zit, doorgangen leiden naar de binnenkant van het blok waarin ook weer woningen staan met voor en achterkanten, groen ligt hier verstrooid tussen. Door de tijd heen is er een straat achter de Jacobijnerkerk ontstaan die abrupt dichtgezet is in de jaren 70/80 door het tussenlid tussen de kosterij en de Jacobijnerkerk.

2.3 GEBOUW

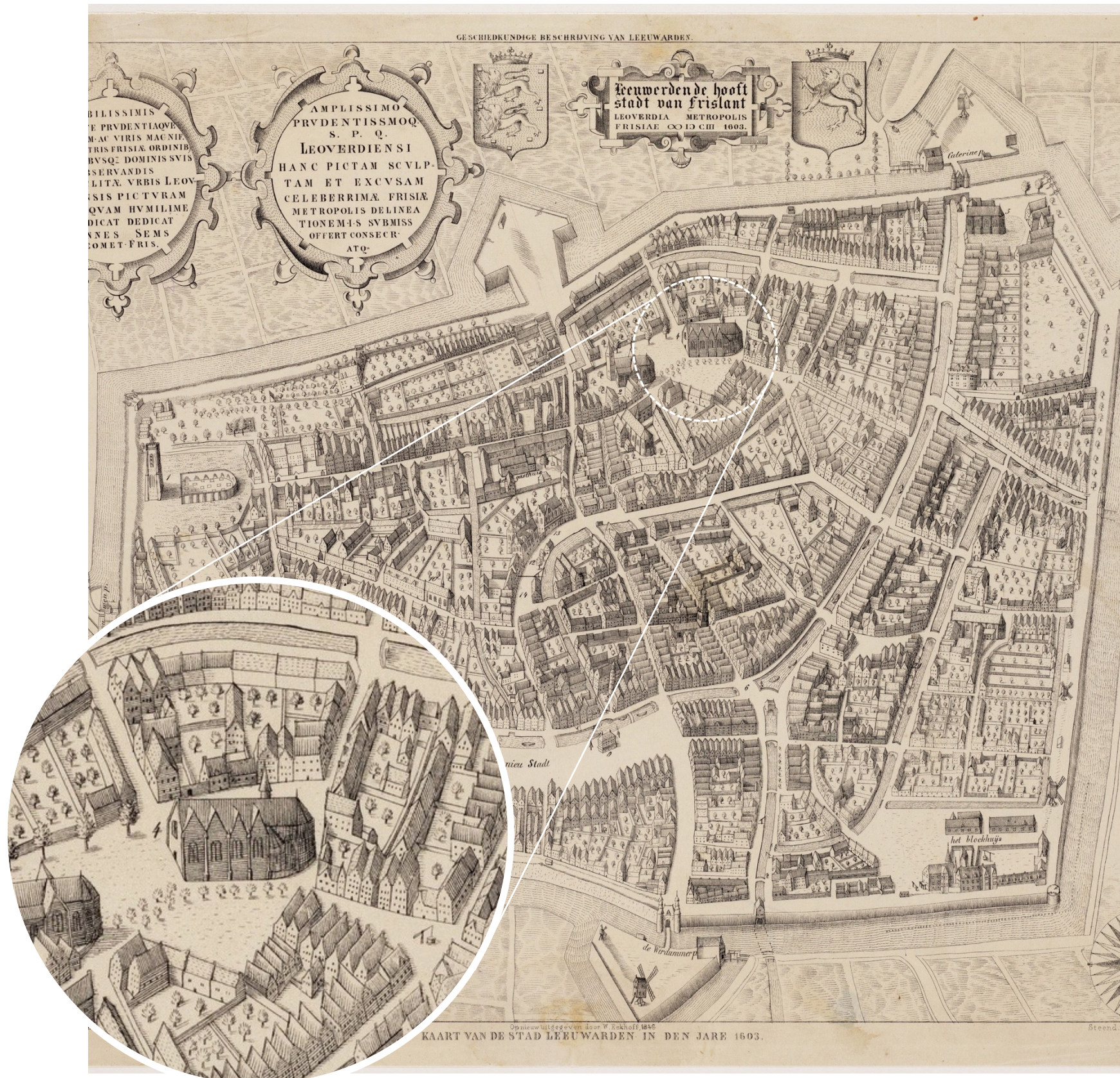
Binnen het toekomstig Stadsklooster vallen een aantal gebouwen. Vier van deze gebouwen worden herdefinieerd om functies te huisvesten die onderdeel zijn van het Stadsklooster. Hiervoor is een analyse gedaan van de gebouwopzet zodat functies op een logische (en vaak oorspronkelijke) plek ingepast kunnen worden en benodigde ingrepen doeltreffend en kwalitatief ontworpen kunnen worden. Voor de Jacobijnerkerk betekent dit het herkennen van de drie assen door de drie beuken waarbij aan de oostzijde deze altijd eindigen in een koor. Het karakter van het koor bepaald het karakter van de bijbehorende as.

De kosterij is als laatste overblijfsel van het voormalige klooster sterk gestructureerd door de kloostergang met aanpalende ruimtes. Bij de Put is een voormalige gemeenteschool, in de structuur zijn de woning van de schoolmeester en de lokalen herkenbaar. Dit huiselijke karakter versus de hal met lokalen, bepalen hoe er wooneenheden ingepast kunnen worden. De Waalse Kerk kent een driedeling: een beuk met entree, consistoriekamer en orgel, daarna een beuk met ruimte voor publiek en een beuk met het podium (liturgisch centrum). De kwaliteit van deze zaal met faciliteiten is hoog.

2.4 KLOOSTERTYPOLOGIE

Een klooster was opgezet volgens vaste principes van zones, routes en ruimtes. Iedere functie heeft zijn eigen rol en positie binnen het geheel en is bepalend voor het gebruik van het geheel. Door deze verhoudingen te begrijpen kunnen zij opnieuw geïnterpreteerd worden en aanleiding bieden voor het plaatsen van nieuwe functies. Dit zorgt voor een samenhang van functies die passend is bij het Stadsklooster. Door eerst de functies van een generiek klooster te inventariseren, kunnen deze op het voormalige Jacobijnerklooster geprojecteerd worden. In de restanten van dit klooster kunnen functies terug komen of een nieuwe plaats krijgen.

2.1 Stedenbouwkundige analyse

STADSKLOOSTER ALS SCHAKEL IN DE BINNENSTAD

De transformatie van de Jacobijnerkerk en de bijbehorende gebouwen tot het Stads klooster betekent ook een transformatie van dit deel van de binnenstad. De openbare ruimte tussen de gebouwen is onlosmakelijk verbonden met de herontwikkeling van het ensemble zelf. In de stedenbouwkundige analyse zoeken we daarom vanuit bestaande én historische structuren naar aanknopingspunten, inspiratie en richting voor toekomstige ingrepen.

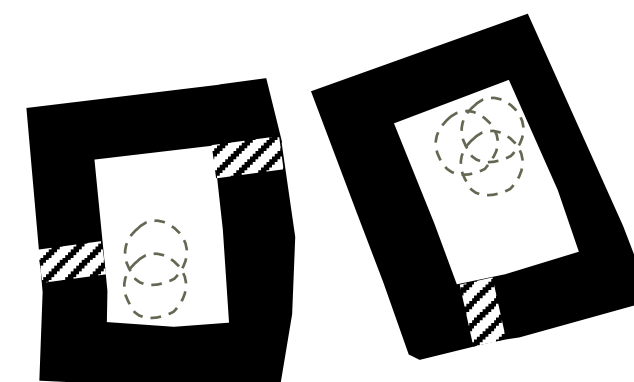
Nijehove, één van de drie historische kernen van Leeuwarden, is ontstaan rondom kloosters en kapellen. De Grote Kosterij vormt het oudste nog bestaande gebouw van de stad. In het huidige stratenpatroon is de centrale positie van het oorspronkelijke kloostercomplex nog altijd herkenbaar. Opvallend is hoe het gebogen verloop van de straten zorgt voor een geleidelijke en bijna ceremonieel aandoende benadering van de Jacobijnerkerk.

Het omsloten bouwblok - de oorspronkelijke structuur van het kloostercomplex - keert op meerdere plekken binnen Nijehove terug. De besloten binnenwerelden die hierdoor ontstaan, worden telkens ontsloten via smalle doorgangen en poorten. Deze overgang tussen openbaarheid en beslotenheid vormt een wezenlijk stedenbouwkundig kenmerk van het gebied en biedt waardevolle aanknopingspunten voor de toekomstige ruimtelijke inpassing van het Stads klooster.

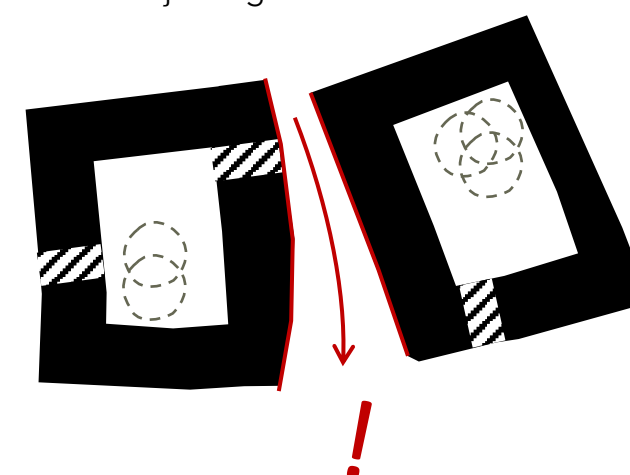
Omsloten bouwblokken

Binnen het stratenpatroon zijn omsloten, groene hoven. Soms ontstaan, soms gepland.

Divergerend stratenpatroon

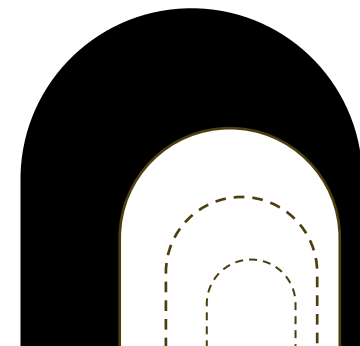
De straten verwijden zich tot pleinen, kruispunten en open plekken. Belangrijke gebouwen en objecten staan zijdelings in beeld.

Perforaties en poortjes

Tussen straten en hoven zit een netwerk van poortjes en doorgangen die het gebied alzijdig en doorwaadbaar maken.

2.2 Kloosterkwartier analyse

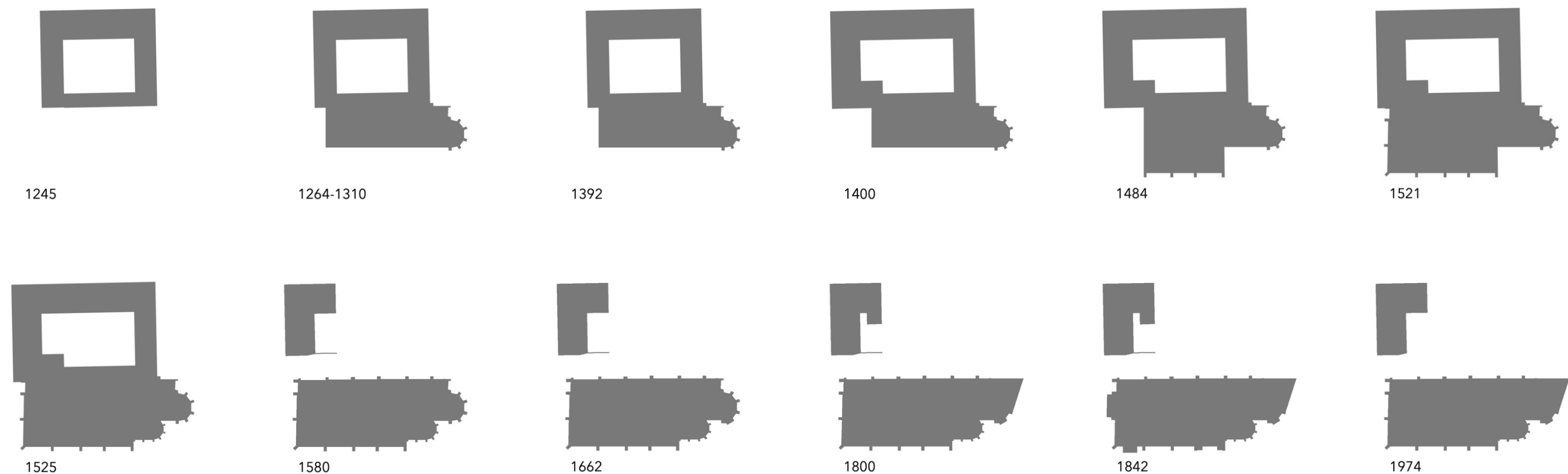
HISTORISCHE ONTWIKKELING VAN HET KLOOSTERCOMPLEX

De oorsprong van het kloostercomplex ligt tussen 1275 en 1310, toen het werd gebouwd als onderdeel van het dominicanenklooster in Leeuwarden. De dominicanen werden destijds ook wel jakobijnen genoemd, waaraan de Jacobijnerkerk haar naam dankt.

In 1392 werd de kerk grotendeels verwoest door een stadsbrand. De herbouw vond plaats in de vijftiende eeuw, waarna onder andere de zuidelijke zijbeuken werden gerealiseerd. Aan het begin van de zestiende eeuw werd het kerkship met één travee verlengd, waarmee het huidige volume grotendeels tot stand kwam.

Na de Reformatie werd de kerk omgevormd tot een volkskerk voor de protestantse eredienst. In diezelfde periode werd het kloostercomplex losgekoppeld van de kerk en grotendeels gesloopt. Wat resteerde, werd opgenomen in het nieuwe stedelijke weefsel en kreeg een zelfstandige positie. De noordgevel van de kerk werd omgevormd tot straatgevel, waarmee de kerk een solitair karakter kreeg. Toch bleef de opzet als kloosterkerk herkenbaar: meerdere ingangen, en het ontbreken van een westelijke toren.

In de tweede helft van de twintigste eeuw werden de kerk en het overgebleven kloosterfragment om pragmatische redenen weer met elkaar verbonden via een functioneel tussenlid. Daarmee ontstond de huidige hybride stedenbouwkundige situatie.

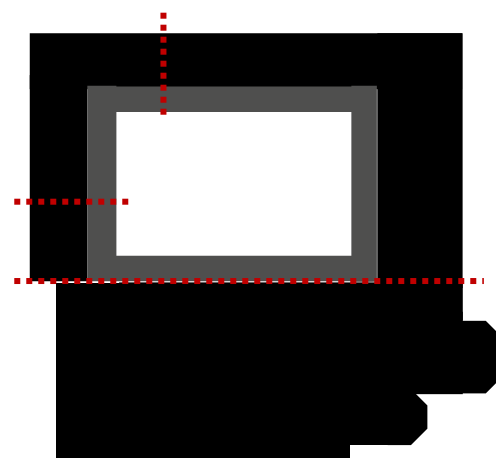

13^e eeuw, katholiek

Kerk is onderdeel van een gesloten bouwblok

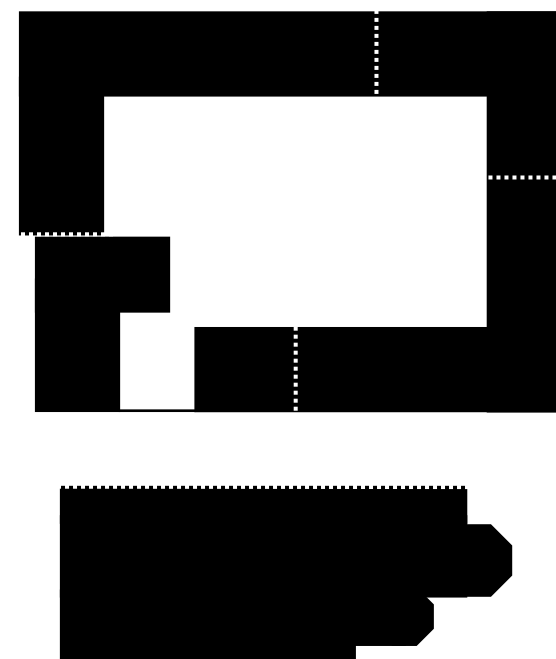
Kerk als deel van het blok

16^e eeuw, katholiek

Klooster is gegroeid, vervalt daarna en wordt deels afgebroken

Kerk als straatwand

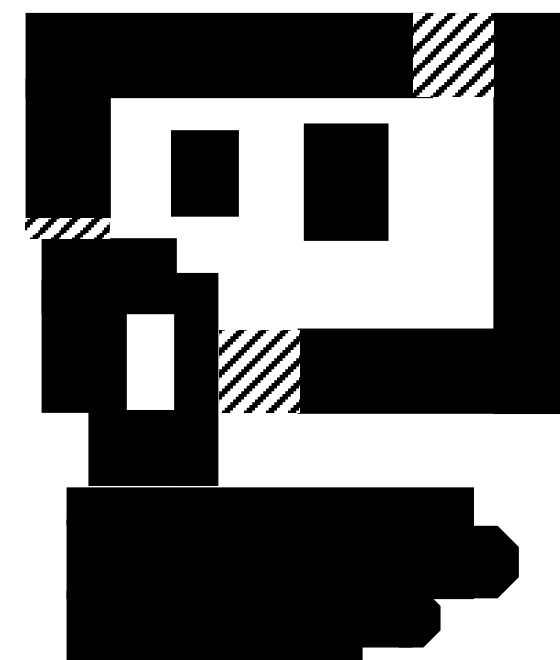

17^e eeuw, protestants

Het gesloten bouwblok is verschoven

Kerk is 'losgekapt'

Kerk als solitair object met wachtende gevel

20^e eeuw, hedendaags

Er is een mengvorm van beide concepten ontstaan

Diffuus geheel

Kerk als schiereiland

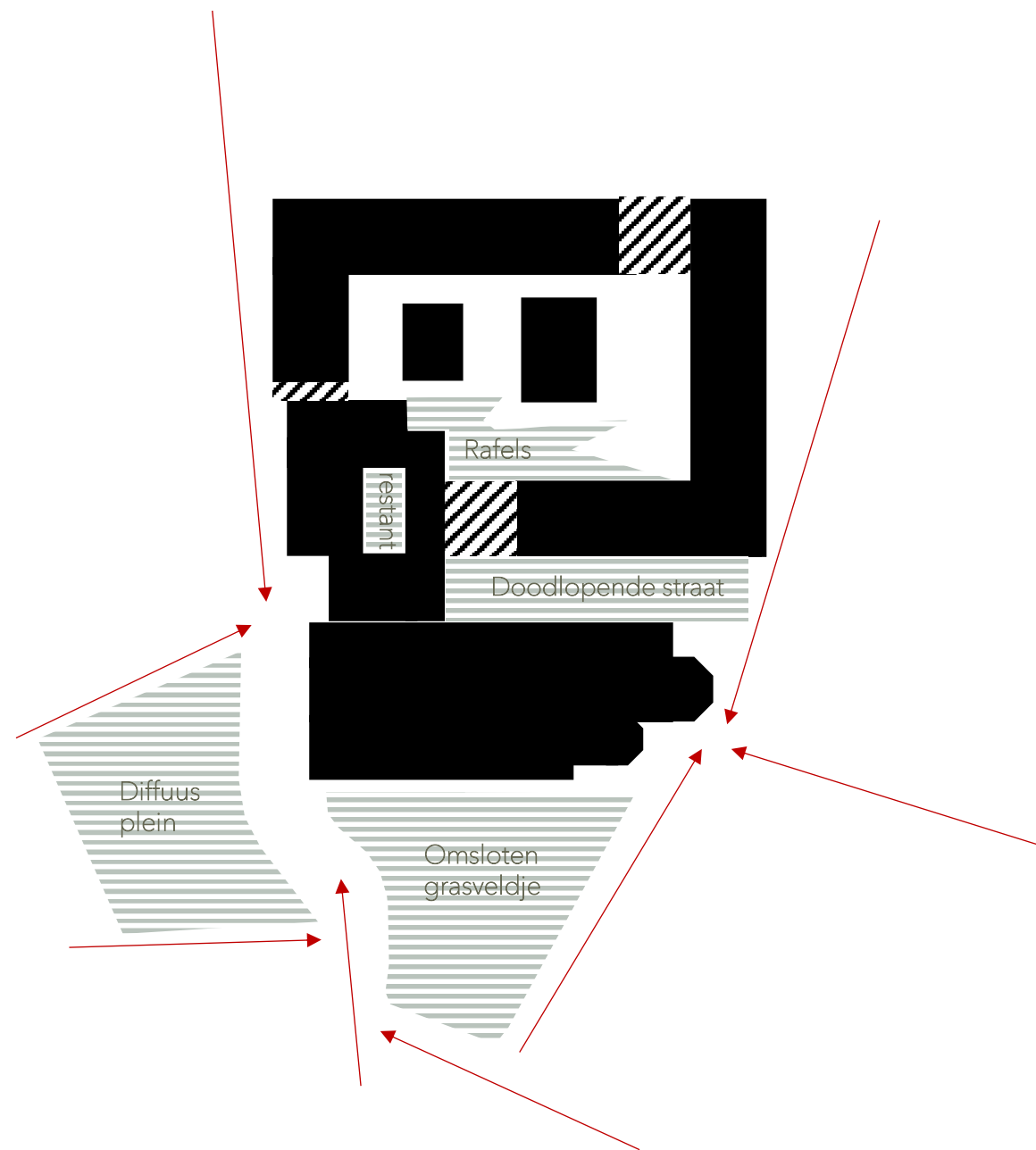

OPENBARE RUIMTE ALS VERBINDEND WEEFSEL

De openbare ruimte rond de Jacobijnerkerk is onlosmakelijk verbonden met de omliggende gebouwen. Dit komt al tot uiting in de naamgeving van de straten en pleinen: Jacobijnerkerkhof, Grote Kerkstraat, Achter de Kerk en Monnikenmuurstraat. Deze namen verwijzen direct naar het religieuze en historische karakter van het gebied en onderstrepen de oorspronkelijke samenhang tussen gebouw en omgeving.

In de loop van de late 20e eeuw is die samenhang echter sterk verzwakt. De openbare ruimtes zijn vooral pragmatisch ingericht, met een nadruk op verkeersafwikkeling en parkeergelegenheid. Hierdoor zijn ze los komen te staan van hun historische context. De ruimtelijke inrichting werkt isolerend en belemmert de vanzelfsprekende relatie tussen gebouwen en hun omgeving.

Het gevolg is een gefragmenteerd straatbeeld en een verstoorde beleving van het gebied. De benadering van de gebouwen is onduidelijk of onaantrekkelijk, en de oorspronkelijke verwevenheid van kerk, klooster en openbare ruimte is grotendeels verloren gegaan. Een herwaardering van deze ruimten, als drager van betekenis en samenhang, is daarom essentieel voor de toekomstige ontwikkeling van het Stadsklooster.

Inrichting openbare ruimte

Gefragmenteerde inrichting openbare ruimte

Verbindende visie ontbreekt

Kerk is decor/straatwand geworden

2.3 Gebouwen analyse

IDENTITEIT EN OPBOUW VAN DE GEBOUWEN

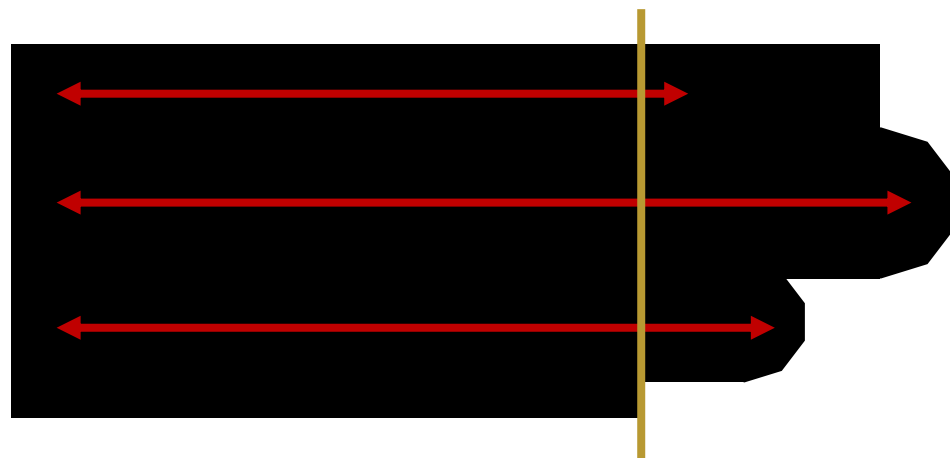
De gebouwen van het Stadsklooster bezitten elk een eigen identiteit en karakter. In hun archetypische opzet en verschijningsvorm verschillen zij sterk van elkaar. Deze diversiteit vormt een belangrijk uitgangspunt voor de integrale visie op herontwikkeling.

De **Jacobijnerkerk** is opgezet als een driebeukige kerk, waarbij elke beuk een eigen oostelijke beëindiging kent. De **noordbeuk** was oorspronkelijk verbonden met het kloostercomplex en huisvestte altaren en ruimten voor de geestelijkheid. De **middenbeuk** vormt de hoofdstructuur van de kerk en eindigt in het hoogkoor. De **zuidbeuk**, jonger en breder, bestaat uit een reeks gekoppelde dwarsbeuken en wordt afgesloten met de intieme leprozenkapel. Hoewel de Reformatie geen invloed had op de ruimtelijke opzet van het gebouw, veranderde het gebruik ervan ingrijpend. Het driebeukige schip kreeg een egalitaire indeling, met een vlakke vloer waarin preekstoel en orgel de dominante elementen zijn. Het middenkoor werd ingericht als mausoleum, terwijl noord- en zuidkoor afzonderlijke functies kregen.

De **Grote Kosterij** is een overgebleven fragment van het oorspronkelijke klooster. De structuur wordt bepaald door een kloostergang, waaraan afzonderlijke zalen en ruimtes zijn gekoppeld. De (voormalige) kloostertuin vormde het centrale hart van dit complex.

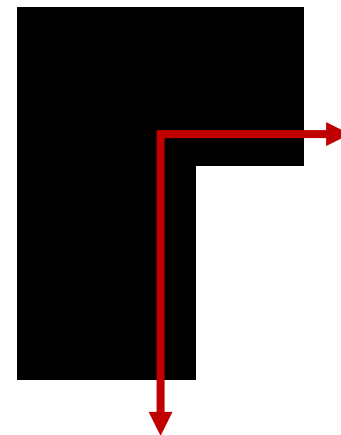
Het pand **Bij De Put 17** is een statig woonhuis, opgezet met een centrale gang waaraan kamers zijn gesitueerd. De achterbouw, **Jacobijnerkerkhof 50**, bestaat uit een langgerekte, overwelfde ruimte met talrijke vensters en toegangen aan de straatzijde. Door zijn vrije indeelbaarheid heeft dit deel door de eeuwen heen uiteenlopende functies gehad, waaronder die van schoolgebouw, arbeidsbeurs en sportzaal.

De **Walse Kerk** is eveneens een voormalige kloosterkerk, maar van een totaal ander karakter dan de Jacobijnerkerk. Het betreft een sobere zaalkerk waarvan het koor na de Reformatie is gesloopt. De protestantse liturgische inrichting is nog zichtbaar in de functionele indeling: de entree en het orgel bevinden zich aan de voorzijde, het podium en de preekstoel aan de achterzijde.

Jacobijnerkerk

Oost- west-assen met een onderscheid tussen koor en schip. Verschillende soorten koren met een meer kerkelijk, oorspronkelijk katholiek karakter. Het schip is meer protestants, open en flexibeler.

Grote kosterij

Kloostergang nog bepalend voor de structuur.

Bij de Put 17 & Jacobijnerkerkhof 50

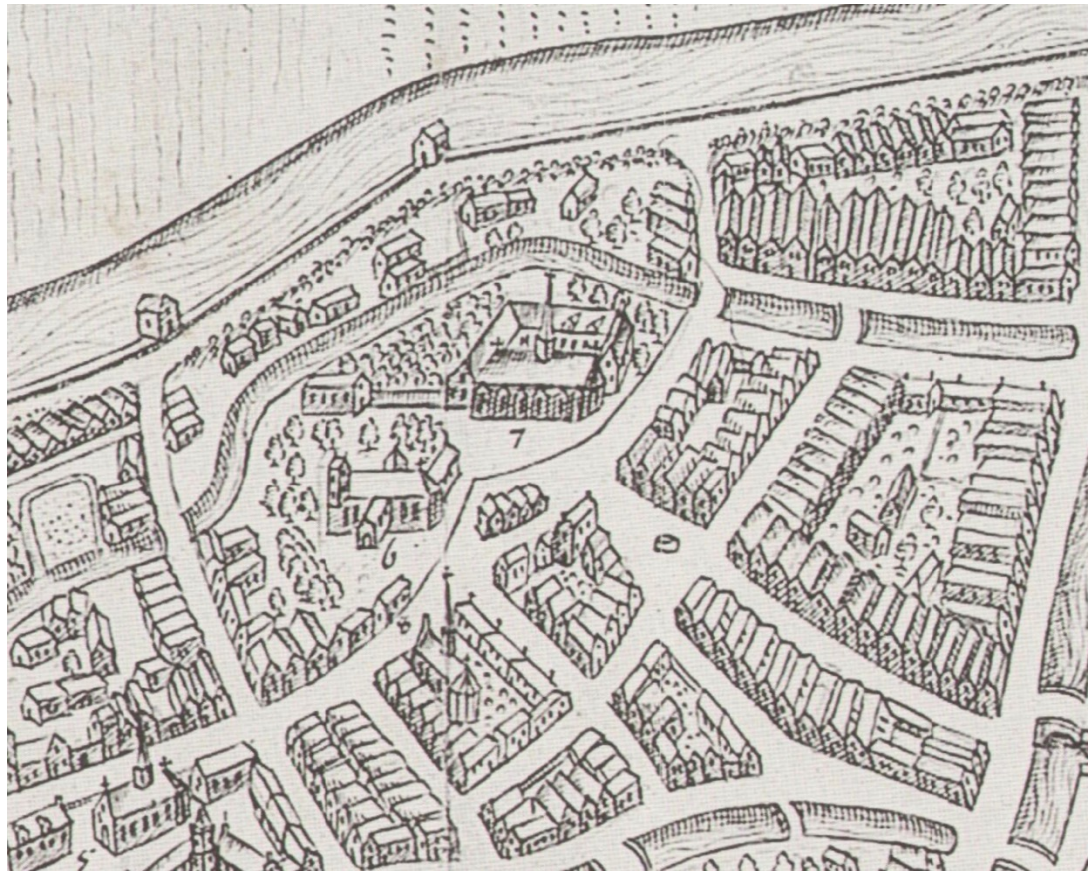
Voor- en achterdeel met eigen karkaters. Voor is statig en gestructureerd terwijl achter ruim en vrij in te delen is.

Waalse Kerk

Typische zaalkerk. Ruimte achter het orgel, podium als plek voor manifestaties. Daartussen een zaal voor evenementen.

2.4 Kloostertypologie analyse

De structuur van het vroegere kloostercomplex is in de huidige gebouwen, restanten van gebouwen en stedenbouwkundige structuur nog herkenbaar. Een klooster is opgezet volgens een vast principe van zones, routes en ruimtes. Iedere functie heeft zijn eigen rol en positie binnen het geheel en is bepalend voor het gebruik van het geheel. Het analyseren van de kloostertypologie is een belangrijke schakel in de visie voor het stadsklooster.

1 - de functies van het middeleeuwse klooster zijn inspiratie voor het stadsklooster

Het klooster gaf vorm aan een vorm van samenleven die past in de hedendaagse visie. Functies als Refter, Dormter en Chorino kunnen hedendaags geïnterpreteerd worden.

2 - de positionering van de functies in het middeleeuwse klooster zijn een aanleiding voor het inpassen van de functies in het stadsklooster

Het herstellen van functies en relaties van oude ruimtes geeft de aanleiding voor het inpassen van nieuwe functies voor het stadsklooster. Bijvoorbeeld: de middeleeuwse refter kan opnieuw refter worden.

3 - de relaties en rituelen binnen het stadsklooster geven aanleiding voor nieuwe en herontdekte rituelen in het stadsklooster.

Het middeleeuwse klooster gaf vorm aan rituelen en dagritme. De herwaardering en revival van het klooster geeft een herwaardering van de rituelen.

De volgende analyse beoogt onderbouwing te vinden voor de bovenstaande drie punten.

DE RUIMTELIJKE LOGICA VAN HET KLOOSTERLEVEN

Een klooster is meer dan een verzameling gebouwen; het is een zorgvuldig georganiseerde leefgemeenschap, gebouwd rondom ritme, stilte en toewijding. De ruimtelijke structuur van het klooster weerspiegelt deze waarden tot in detail. Elk onderdeel heeft een functie binnen het grotere geheel en is strategisch gepositioneerd in relatie tot de gebeden, het werk en het samenleven van de kloosterlingen.

Centraal in het klooster ligt de **kloosterhof** – een rechthoekige, open ruimte die vaak dienstdeed als begraafplaats. Deze hof wordt aan drie of vier zijden omsloten door de **kloostergang**, een overdekte galerij die alle belangrijke ruimtes met elkaar verbindt. De kloostergang vormt letterlijk de ruggengraat van het klooster: het is de route waarlangs men beweegt tussen rust en activiteit, gebed en arbeid, gemeenschap en afzondering.

Aan de noordzijde van het complex bevindt zich de **kloosterkerk**, oost-west georiënteerd zoals gebruikelijk in de christelijke traditie. Het **koor**, aan de oostzijde van de kerk, is het hart van het liturgisch leven. Hier bevinden zich het altaar en de zitplaatsen voor de geestelijken, waar zij samen de getijden vieren. Het koor is nauw verbonden met de clausuur: het besloten deel van het klooster dat voor buitenstaanders verboden terrein is. De kloosterlingen hadden via een dagtrap – en soms ook een nachtrap – directe toegang tot het koor vanuit hun slaapvertrekken, zodat zij zelfs in de nacht hun gebeden konden verrichten.

Het **schip** van de kerk, ten westen van het koor, is de ruimte waar de lekenbroeders en gelovigen samenkwamen. Nabij het koor bevindt zich ook de **sacristie**, een verborgen en vaak overwelfde ruimte waarin liturgische voorwerpen worden bewaard en waar de geestelijken zich voorbereiden op de diensten.

Rondom de kloostergang liggen de andere hoofdvertrekken van het klooster. De **refter**, of eetzaal, bevindt zich doorgaans aan de zuidzijde, tegenover de kerk, in de lengte van het klooster gericht op een sobere maar ordelijke maaltijd in stilte. Aan de oostarm ligt de **kapittelzaal**, waar het convent bijeenkomt om de kloosterregels te bespreken en te luisteren naar een hoofdstuk uit de Heilige Schrift. Deze ruimte is rechthoekig van opzet en vaak in drie beuken verdeeld, met een ingetogen maar indrukwekkende uitstraling.

Tussen de kapittelzaal en de sacristie ligt het **parlatorium**: een plek voor gesprekken, meestal tussen de monniken onderling, maar bij hoge uitzondering ook met bezoekers. Vlak bij de grens van de clausuur bevindt zich het **auditorium**, een ontvangstruimte waar pelgrims of gasten werden begroet en de geestelijken zich konden terugtrekken voor meditatie of lezing.

Boven of nabij deze ruimten bevindt zich de **dormter** – de gemeenschappelijke slaapzaal van de kloosterlingen. Deze zaal lag bij voorkeur boven een verwarmde ruimte, zoals het calefactorium, om de nachtrust te verzachten. In latere kloosters werd de slaapzaal steeds vaker vervangen door individuele **cella**: kleine privékamers waar de monnik kon studeren en rusten. De **ambtswoning** van de abt was apart gesitueerd: een combinatie van woon- en werkvertrekken waaruit hij leiding gaf aan het klooster.

Het gehele kloostercomplex was ingebed in het ritme van het getijdengebed. De gebouwen weerspiegelden die ordening: gebed, studie, gemeenschap en afzondering vormden samen de structuur van het monastieke leven. De fysieke nabijheid van de ruimtes tot het koor en de kloosterhof was dan ook geen toeval, maar een bewuste uitdrukking van spirituele prioriteiten.

Zo spreekt uit de architectuur van het klooster niet alleen functionaliteit, maar ook spiritualiteit. De ruimtes vormen samen een lichaam, waar stilte en beweging elkaar in balans houden.

Begrip

Clausuur

Kerk

Koor

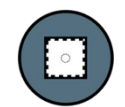
Schip

Sacristie

Chorino

Kloosterhof

Kloostergang

Klooster

Auditorium

Refter

Kapittelzaal

Parlatorium

Dormter

Cella

Abtswoning

Definitie

Clausuur: gedeelte van een klooster dat onder de bepalingen van clausuur valt, dat wil zeggen, waarbinnen geen vreemden, met name leden van de andere sekse, worden toegelaten. Het clausuur wordt ook wel slot genoemd, en omvat een groot gedeelte van de ruimtes van het klooster.

Kloosterkerk: kerk in dienst van een kloostergemeenschap. Daarom voorzien van een uitgestrekt koor.

Koor: afzonderlijk deel aan de oostelijke zijde van de kerk waar zich het (hoofd)altaar bevindt, de geestelijken de getijden vieren en de sacramenten bediend worden.

Schip: westelijke romp van een kerk, onderscheiden van het koor, kapellen en voorbouwsels.

Sacristie: vertrek in een kerk waar het altaar gerei en de parementen bewaard en klaargelegd worden en waar de geestelijke zich klaarmaakt voor het officie. Overwelfd en vaak min of meer verborgen ingebouwd, soms uit twee verdiepingen bestaand.

Chorino: Klein koor voor nachtelijke getijden of persoonlijke contemplatie

Kloosterhof: aan drie of vier zijde door de kloostergang omgeven, rechthoekig plein. Dat diende vaak als begraafplaats.

Kloostergang: (kruisgang) galerij die doorgaans in drie of vier armen of panden rechthoekig de kloosterhof omzoomt.

Auditorium: ontvang- en verpozingsvertrek waar de geestelijken het 'saluut' en de offers van de gelovigen ontvingen en konden mediteren en lezen. Bij de benedictijnen vond hier ook de voetwassing van de gasten plaats.

Refter: (refectorium) eetzaal in een klooster, waar kloosterlingen gemeenschappelijk de maaltijd gebruiken.

Kapittelzaal: lokaal waar het kapittel (college van kanunniken van een kathedraal of collegiale kerk, of het convent van een klooster) geregeld bijeenkomt. Hier laat het zich het capitulum (kloosterregel) of, naar de regel van de Heilige Augustinus, een hoofdstuk uit de Heilige Schrift voorlezen.

Parlatorium: conversatievertrek in een klooster, vooral voor de monniken onderling. Op Witte Donderdag gebruikt als plaats voor de voetwassing.

Dormter: (dormitorium) slaapzaal van een klooster. Er waren door schotten of gordijnen afgezonderde slaapplekken die correspondeerden met een venster en een kleine muurkast (armarium).

Cella: Privévertrek van de kloosterling t.b.v. studie en nachtrust

Amtswoning: Afzonderlijke woning bij het klooster of combinatie van vertrekken binnen het klooster waarin de abt woont en werkt.

Ideale positie

Kloosterkerk ten noorden van het complex, oost - west georiënteerd met:

Koor (staat in nauwe verbinding met de claustrale bijgebouwen, vooral met de dormter, opdat de getijden geregeld onderhouden worden. In vele kloosters leidde een dag-, maar ook een nachtrap naar het koor.);

Schip (ten westen van het koor);

Sacristie (in de nabijheid van het altaar, dus meestal naast het koor gelegen),

ten zuiden de **kloosterhof** met daaromheen de **kloostergang**. Rondom de kloostergang liggen de kloostergebouwen met daarin:

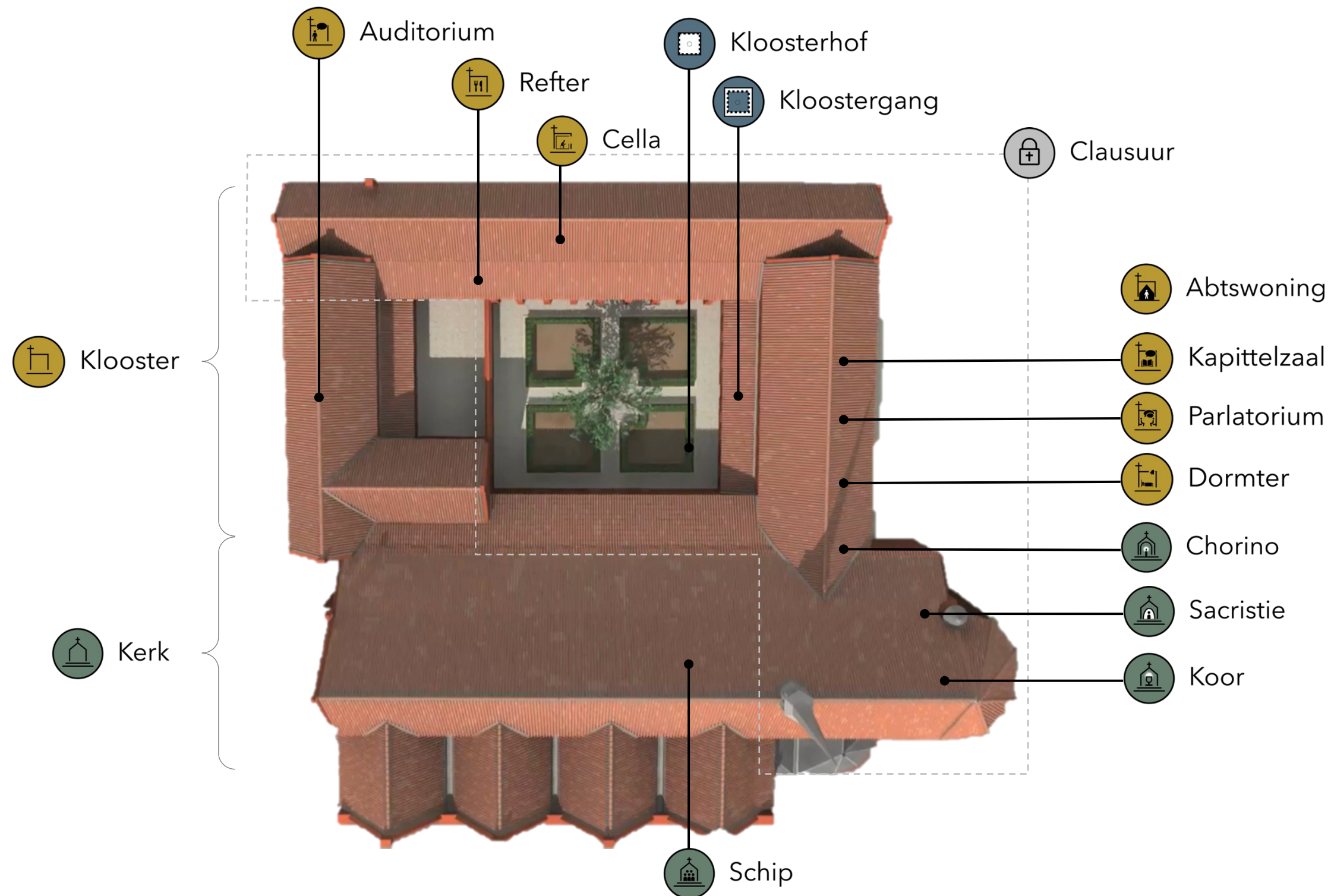
Auditorium (op de grens van de clausuur gelegen)

Refter (doorgaans gelegen in de oost-westrichting aan de kloostergang, aan de arm die evenwijdig is aan de kerk en ertegenover ligt);

Kapittelzaal (ten zuiden of ten noorden van het koor of het dwarsschip, aan de oostarm van de kloostergang en is hierdoor bereikbaar. In plattegrond is de kapittelzaal meestal rechthoekig en overwelfd in drie beuken);

Parlatorium (tussen kapittelzaal en sacristie, vaak tegelijk wandelgang in het verlengde van de noordelijke kruisgang).

Dormter (dicht naast het koor, liefst boven de stookzaal (calefactorium), ook wel boven de kapittelzaal);

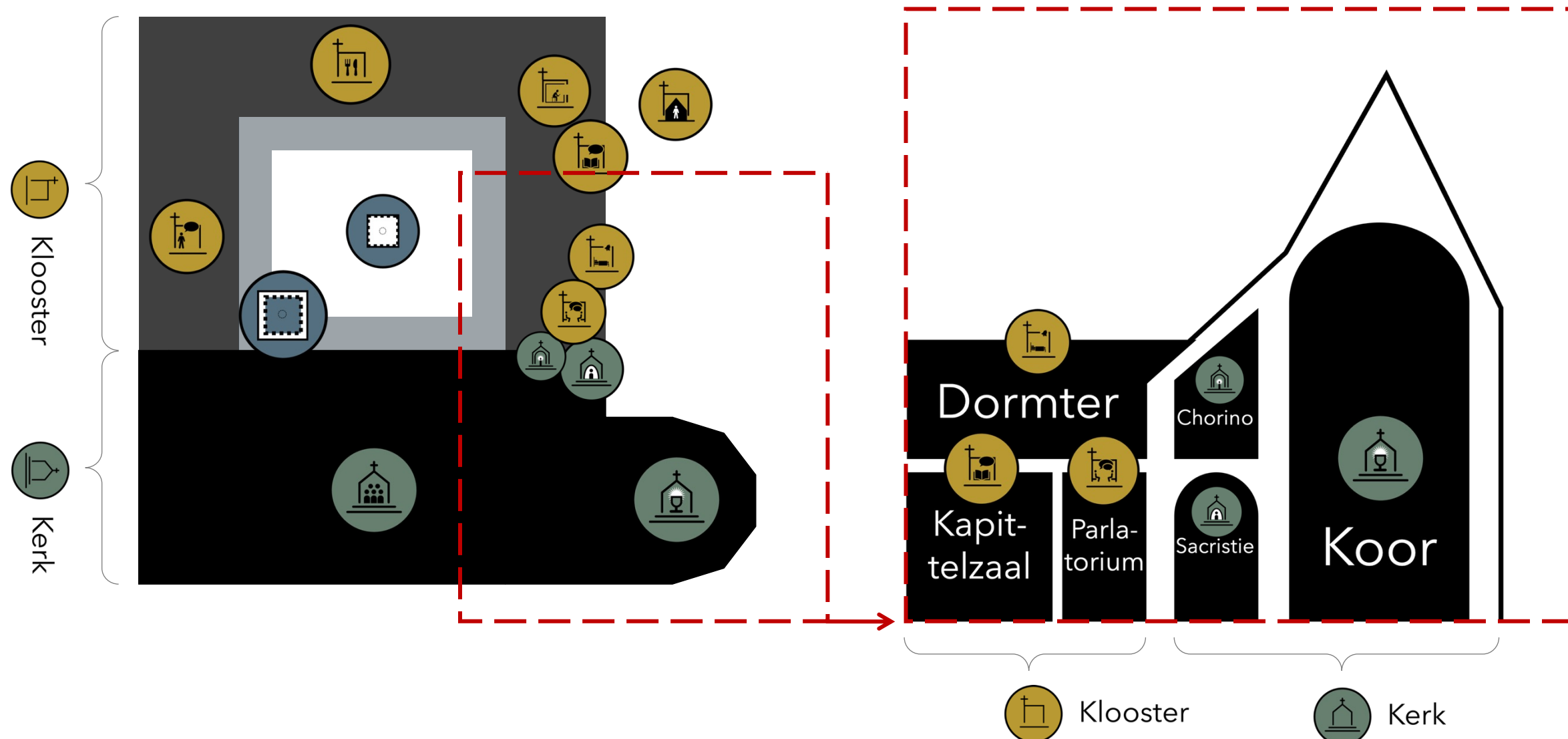
RECONSTRUCTIE VAN HET MIDDELEEUWSE JACOBIJNERKLOOSTER

Op basis van het reconstructiemodel van het middeleeuwse Jacobijnerklooster kunnen we een goed beeld vormen van de oorspronkelijke inrichting van het complex. De historische structuur en de ruimtelijke logica van vergelijkbare kloosters uit die tijd bieden houvast bij het toewijzen van functies aan specifieke plekken binnen het geheel. Zie hiervoor de afbeelding op de volgende pagina.

Deze benadering biedt niet alleen inzicht in het verleden, maar vormt ook een waardevolle basis voor het ontwikkelen van een visie op de toekomst van het complex. Door de oorspronkelijke ordening van het kloosterleven te begrijpen, kunnen we recht doen aan het karakter en de betekenis van deze plek bij herbestemming en herontwikkeling.

- Clausuur
- Kerk
- Koor
- Schip
- Sacristie
- Chorino
- Kloosterhof
- Kloostergang

- Klooster
- Auditorium
- Rafter
- Kapittelzaal
- Parlatorium
- Dormter
- Cella
- Abtswoning

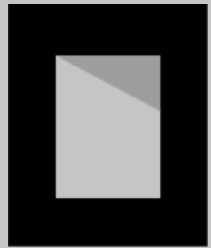
DE ONTBREKENDE OOSTELIJKE VLEUGEL

Aan de oostzijde van het kloostercomplex sloot het klooster direct aan op het koor van de Jacobijnerkerk. Deze verdwenen vleugel was ooit een zorgvuldig samengesteld ensemble waarin de geestelijke kern van het kloosterleven tot uitdrukking kwam.

Waarschijnlijk herbergde deze vleugel een reeks essentiële functies, verdeeld over twee bouwlagen. Op de begane grond lagen vermoedelijk de **kapittelzaal**, waar de broeders bijeenkwamen om de kloosterregel te bespreken, het **parlatorium**, bedoeld voor gesprekken en ontmoetingen, en de **sacristie**, in de

nabijheid van het altaar. Op de verdieping daarboven lagen naar alle waarschijnlijkheid het **dormitorium** – de gemeenschappelijke slaapruijnte – en het **chorino**, een kleinere koorkapel bedoeld voor nachtelijke gebeden en persoonlijke contemplatie.

De directe koppeling van deze functies aan het koor van de kerk onderstreept hun liturgische en spirituele betekenis. Via trappen – dag en nacht toegankelijk – konden de kloosterlingen zich vanuit hun slaapvertrekken snel verplaatsen naar de gebedsruimte, wat de verwevenheid van dagelijkse routines met het ritme van het gebed versterkte.

3. Programma van eisen

3.1 Drie hoofdentiteiten

Het Programma van Eisen voor het Stads klooster is samengesteld op basis van input van diverse betrokken partijen. Het vormt een vertaling van gedeelde wensen, visies en ambities, en is opgebouwd vanuit een brede contextuele benadering.

We beginnen met het positioneren van de Jacobijner in haar ruimere omgeving: als betekenisvol element binnen de provinciehoofdstad Leeuwarden, én als historische kern van de wijk Nijehove. In deze wisselwerking tussen stad, wijk en gebouw ligt een belangrijke basis voor het draagvlak van het Stads klooster. Hoe meer partijen zich verbonden voelen met dit initiatief, hoe sterker de wederzijdse invloed én verankering ervan wordt. De Jacobijner raakt aan het publieke domein, en dat domein raakt op zijn beurt aan de Jacobijner.

De naam 'Jacobijner' gebruiken we hier bewust als overkoepelende term. Hoewel de naam 'Stads klooster' inmiddels stevig verbonden is met de toekomstige functie, is deze term in zekere zin ook beperkend. Hij roept onmiddellijk een specifieke sfeer en invulling op, waarmee andere karakteristieken en mogelijkheden buiten beeld kunnen raken. Door te spreken over 'de Jacobijner' blijft er ruimte voor meerdere sferen en identiteiten binnen het programma.

We onderscheiden drie hoofdsferen die samen de grondstructuur van het programma vormen: **het klooster**, **de kerk**, en **de stad**.

- **Het klooster** is de plek van de woongemeenschap: hier wordt geleefd, gewerkt en gebeden. Het is een besloten en ritmisch geleefd domein waarin contemplatie, toewijding en dagelijks samenleven centraal staan.
- **De kerk** is de plek van de geloofsgemeenschap, waarin de liturgie het ritme bepaalt. Hier komen mensen samen om te vieren, te gedenken en te bezinnen, in een ruimte die gewijd is aan ritueel en verbinding.
- **De stad** is de ruimte van de culturele gemeenschap. Hier wordt gezocht naar betekenis in de breedste zin: door kunst, dialoog, debat en ontmoeting. Het is de open plek waar individueel en collectief invulling wordt gegeven aan de vraag naar zingeving.

De werkelijke kracht van de Jacobijner ontstaat daar waar deze drie sferen elkaar overlappen. Waar klooster, kerk en stad elkaar beïnvloeden, inspireren en soms zelfs samenvallen, groeit een veelkleurige plek van ontmoeting, verdieping en gedeeld eigenaarschap.

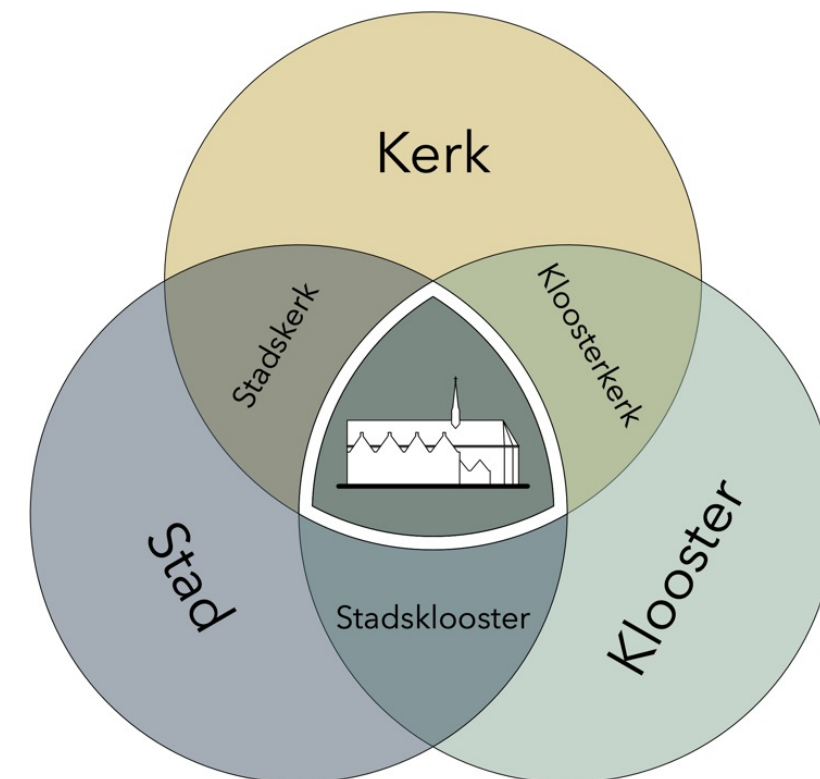
3.2 Drie samengesmolten identiteiten

De Jacobijner maakt integraal deel uit van Nijehove, het oudste en meest karakteristieke stadsdeel van Leeuwarden. Daarmee ligt de Jacobijnerkerk letterlijk en figuurlijk in het hart van de Friese hoofdstad. Als oudste kerk van de stad vervult zij bovendien de rol van hoofdkerk van de provincie Friesland – een positie die haar culturele, religieuze én historische betekenis onderstreept. Binnen het geheel van gebouwen, geschiedenis en functies herkennen we drie fundamentele identiteiten: **het klooster, de kerk** en **de stad**:

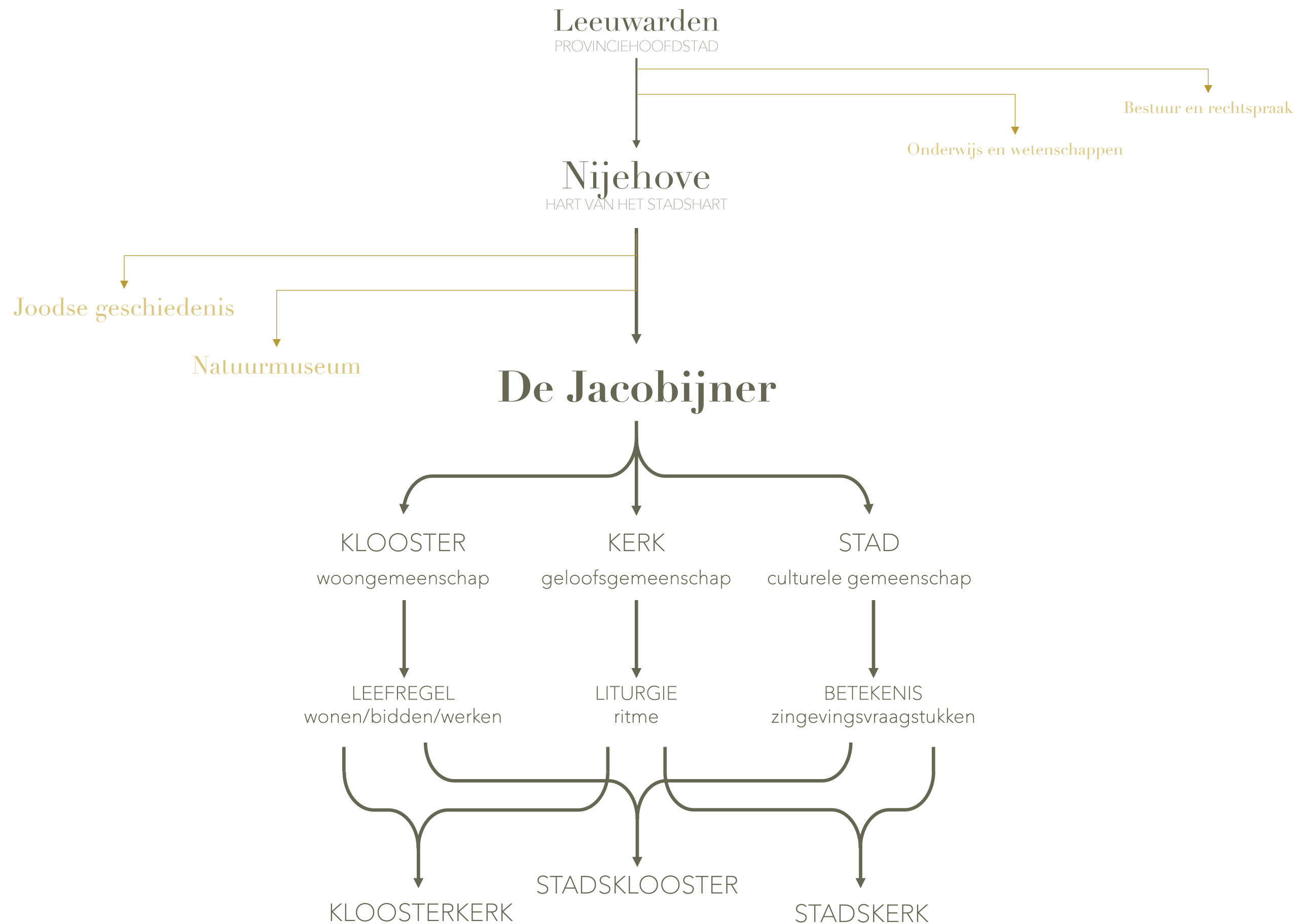
- **Het klooster** staat symbool voor de woongemeenschap: een plek van rust, regelmaat, gemeenschap en persoonlijke toewijding. De leefregel vormt hier het anker.
- **De kerk** vertegenwoordigt de geloofsgemeenschap: een ruimte voor liturgie, viering, troost en spiritualiteit, gedragen door eeuwenoude rituelen en verbondenheid.
- **De stad** verbeeldt de culturele gemeenschap: de bredere samenleving die via ontmoeting, kunst, dialoog en reflectie op zoek is naar betekenis.

Elk van deze sferen heeft zijn eigen focus, dynamiek en ritme. Juist binnen de Jacobijner doen zich unieke kansen voor omdat deze drie identiteiten **tegelijkertijd aanwezig zijn én met elkaar kunnen verweven**. Waar het klooster, de kerk en de stad elkaar raken, beïnvloeden en versterken, ontstaat een gelaagde en vernieuwende vorm van samenleven. In deze zones van overlap ontstaan nieuwe identiteiten:

- **De kloosterkerk**, waar woongemeenschap en geloofsgemeenschap elkaar vinden.
- **Het stadsklooster**, waar het leven van de gemeenschap zich opent naar de bredere samenleving.
- **De stadskerk**, waar religie, cultuur en publiek elkaar ontmoeten in een open en uitnodigende ruimte.

De kracht van de Jacobijner schuilt precies in deze kruisbestuiving: een plek waar traditie en vernieuwing elkaar versterken, en waar betekenis op meerdere lagen tegelijk wordt ervaren en gedeeld.

3.3 Van identiteit naar activiteit

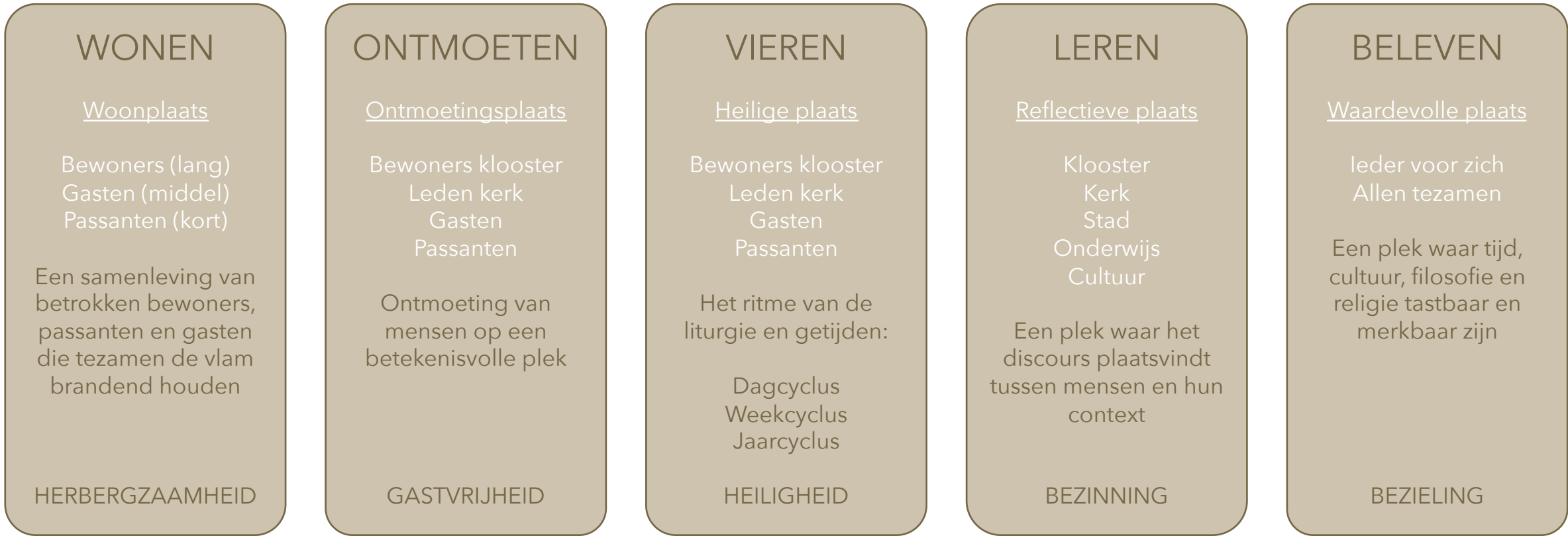
Aan de drie identiteiten van de Jacobijner – klooster, kerk en stad – zijn verschillende kernactiviteiten verbonden. Deze activiteiten geven richting aan de dagelijkse dynamiek binnen en rondom het complex. We onderscheiden vijf centrale vormen van gebruik: **wonen, ontmoeten, vieren, leren en beleven**.

Deze activiteiten zijn niet willekeurig gekozen; ze geven concreet vorm aan de bredere waarden die het stadsklooster wil uitdragen: **herbergzaamheid, gastvrijheid, heiligheid, bezinning en bezieling**.

Elke activiteit trekt andere gebruikers aan en vraagt om specifieke ruimtes, sferen en functies. Sommige van deze functies passen qua aard en

beleving naadloos in de typologieën die we eerder in de analyse van het middeleeuwse kloosterconcept hebben benoemd. Die historisch structuren bieden een krachtige basis voor hergebruik: de **refter** als plek van ontmoeting, het **chorino** voor contemplatie, de **kapittelzaal** als ruimte voor overleg en vorming, of de **kloostergang** als verbindend element tussen rust en beweging.

Door deze functies bewust te koppelen aan de oorspronkelijke betekenis en ruimtelijke kwaliteit van de historische onderdelen van het complex, ontstaat een logisch én betekenisvol gebruik van het gebouwenensemble. Zo wordt de herontwikkeling van de Jacobijner niet alleen functioneel, maar ook inhoudelijk gedragen door de ziel van de plek.

Identiteit

WONEN

Woonplaats

Bewoners (lang)
Gasten (middel)
Passanten (kort)

Een samenleving van betrokken bewoners, passanten en gasten die tezamen de vlam brandend houden

HERBERGZAAMHEID

ONTMOETEN

Ontmoetingsplaats

Bewoners klooster
Leden kerk
Gasten
Passanten

Ontmoeting van mensen op een betekenisvolle plek

GASTVRIJHEID

VIEREN

Heilige plaats

Bewoners klooster
Leden kerk
Gasten
Passanten

Het ritme van de liturgie en getijden:

Dagcyclus
Weekcyclus
Jaarcyclus

HEILIGHEID

LEREN

Reflectieve plaats

Klooster
Kerk
Stad
Onderwijs
Cultuur

Een plek waar het discours plaatsvindt tussen mensen en hun context

BEZINNING

BELEVEN

Waardevolle plaats

Ieder voor zich
Allen tezamen

Een plek waar tijd, cultuur, filosofie en religie tastbaar en merkbaar zijn

BEZIELING

Binnen

woongroep

woningen

appartementen

kamers

cella's

wasserij

gedeelde keuken

gedeeld sanitair

kerktuin

catering

klooster café

refter

keuken

sanitair

berging

garderobe

kloostertuin

getijden

kerk

kapel

liturgisch centrum

klok

muziek

zitplaatsen

hagioschoop

ZinLab

ruimte

kapittelzaal

auditorium

bibliotheek

omgang

podium

zitplaatsen

kloostertuin

labyrint

cultureel programma

Jacobijnerkerk

Waalse Kerk

kosterij

museum

exposities

podium

stadstuin

Buiten

3.4 Het ritme van de tijd

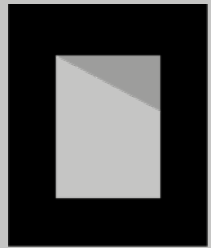

Het centrale thema van de Jacobijner is het **ritme van de tijd**. In haar nieuwe functie krijgt de klok opnieuw een betekenisvolle, leidende rol. Niet langer slechts als marker van het uur, maar als **de hartslag van het hele complex** – een ritmische kracht die het leven in het Stadsklooster, de Kloosterkerk en de Stadskerk verbindt en voortstuwt.

De klok zet alles in beweging. **Zij bepaalt het ritme van de dag**, waarin stilte, gebed, werk en ontmoeting elkaar afwisselen. **Zij ordent de week**, waarin vieringen, gemeenschappelijke maaltijden en reflectie hun vaste plaats krijgen. **Zij draagt de maanden en seizoenen**, waarin het religieuze en culturele jaar wordt gevierd. En **zij verbindt de jaren**, waarin het gebouw en zijn gemeenschap zich steeds opnieuw mogen uitvinden, verdiepen en verankeren.

Zo wordt de Jacobijner een plek die ademt met de tijd. Geen statisch monument, maar een levend ensemble van ruimtes en ritmes – waarin klok en gemeenschap elkaar vinden in een gedeeld tempo. De tijd is hier niet iets wat verstrijkt, maar iets wat **vorm geeft aan betekenis, beleving en ontmoeting**.

4. Masterplan

Op basis van in hoofdstuk 2 en 3 uitgewerkte analyses is een **Masterplan** opgesteld: een overkoepelende visie voor het gebruik, de betekenis en de samenhang van de gebouwen en buitenruimtes van de Jacobijner. Dit plan benoemt de rol van ieder gebouw binnen het grotere geheel en wijst functies toe die passen bij hun karakter, structuur en potentie.

Bij iedere voorgestelde ingreep is gezocht naar een zorgvuldige balans tussen:

- de **historische waarde** van het object,
- de **fysieke aanpasbaarheid** van de ruimte,
- de **programmatische samenhang** binnen het geheel,
- en de **conceptuele kracht** van het Stadsklooster als levend ensemble.

Daarnaast is er oog voor de **maakbaarheid** van het plan: een realistische uitvoerbaarheid én een zorgvuldige **faseerbaarheid** van de uitvoering over de tijd.

Het Masterplan is **conceptueel** van aard. De visie is in hoofdlijnen helder en doordacht, maar is bewust nog niet in detail uitgewerkt. De bijbehorende schetsen en ruimtelijke impressies zijn bedoeld als **verbeelding van het idee**, geen definitieve ontwerpen. Om tot een daadwerkelijk ontwerp te komen, is een zorgvuldig ontwerptraject nodig, met ruimte voor verdieping, toetsing en afstemming met betrokken partijen.

De toelichting op het Masterplan verloopt in drie delen:

1. Het **totaalbeeld**: de samenhang en de structuur van het geheel;
2. De **gebouwde onderdelen**: een toelichting per object;
3. De **buitenruimtes**: het verband tussen gebouwen en openbare ruimte.

Eerst zal het totaalbeeld toegelicht worden. Vervolgens worden de gebouwonderdelen en buitenruimtes besproken in de volgende volgorde:

4.1 Jacobijnerkerk

4.2 Grote kosterij + tussenlid

4.3 Kleine kosterij

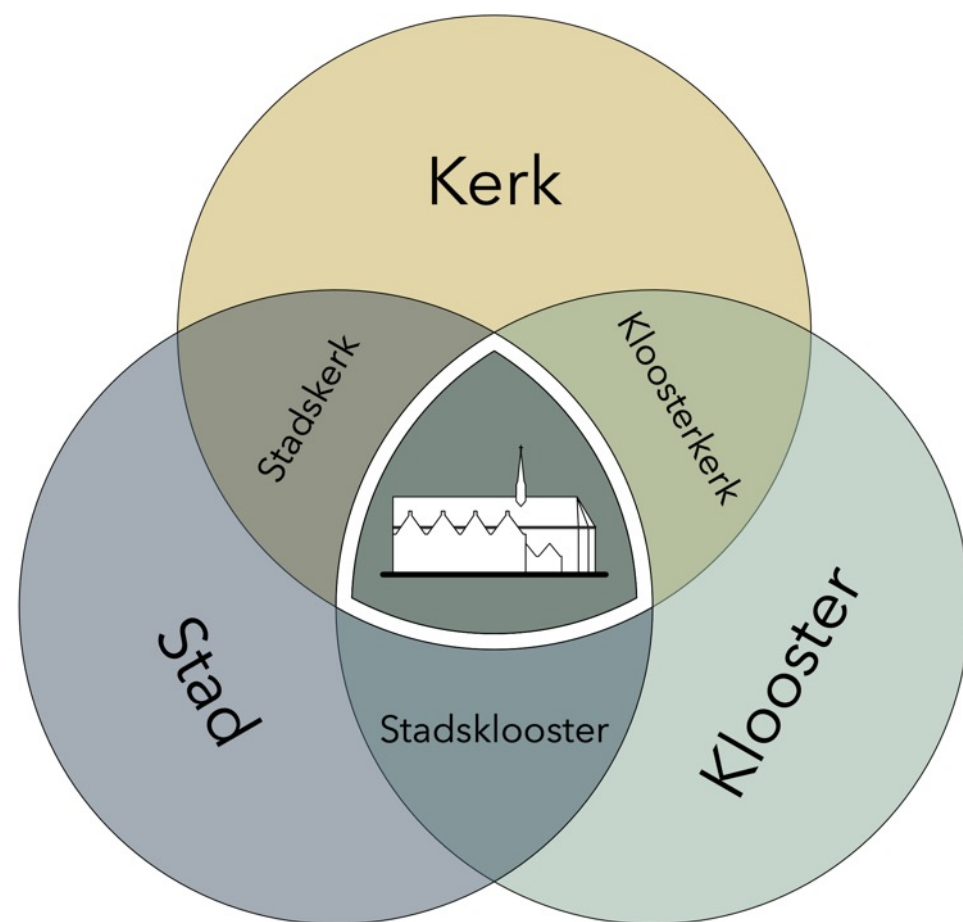
4.4 Waalse Kerk

4.5 Bij de Put 17

4.6 Jacobijnerkerkhof 50

4.7 Nieuweburen 40

4.8 Buitenruimtes

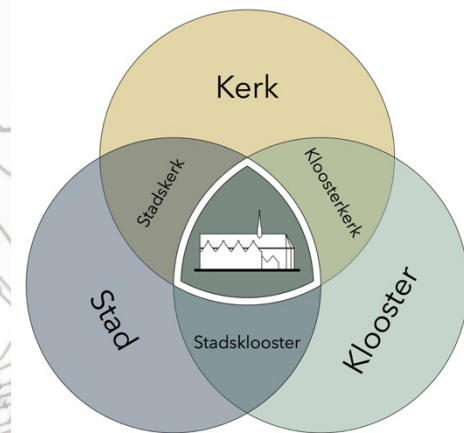
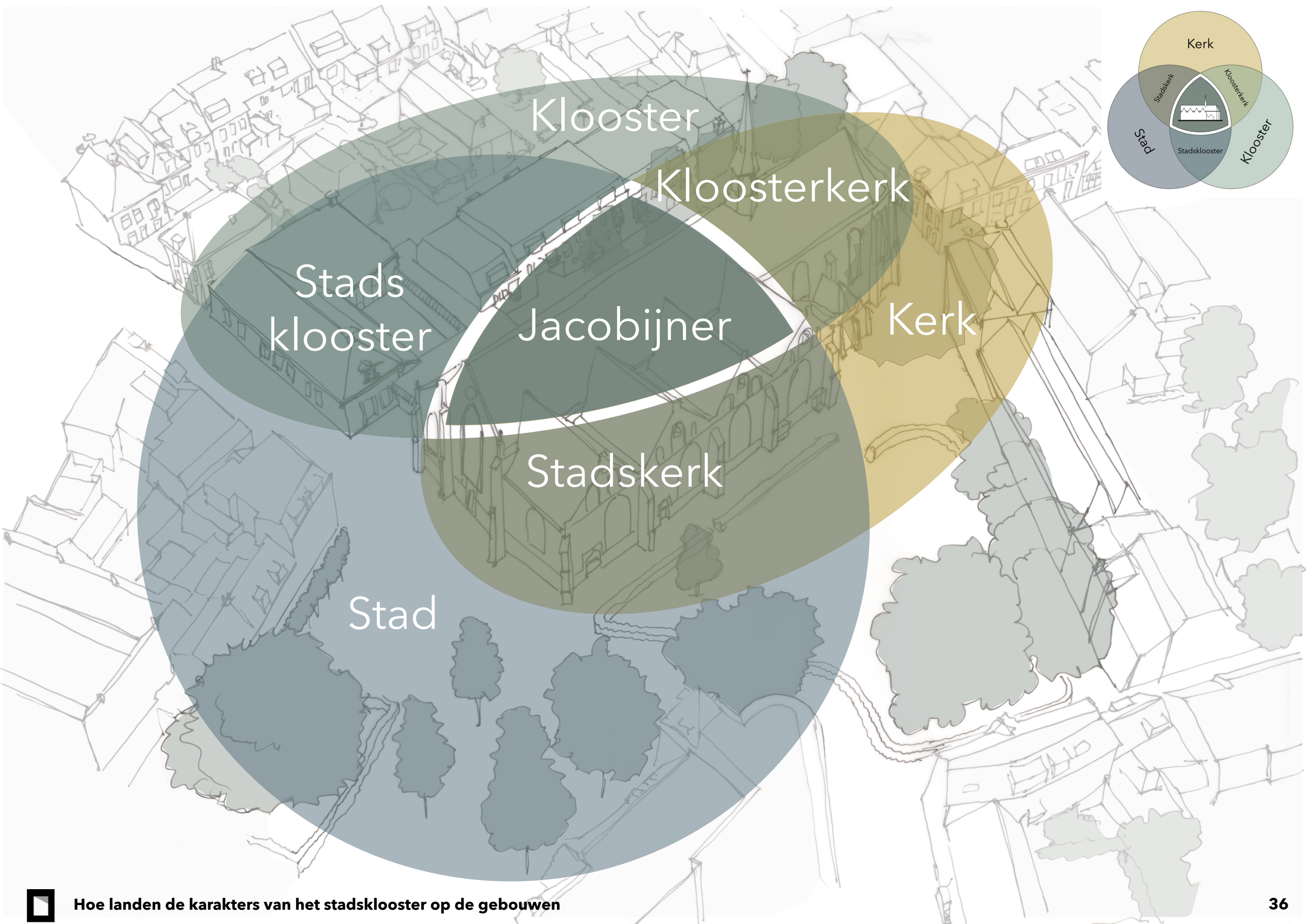
DE POSITIONERING VAN DE DRIE IDENTITEITEN OP DE LOCATIE

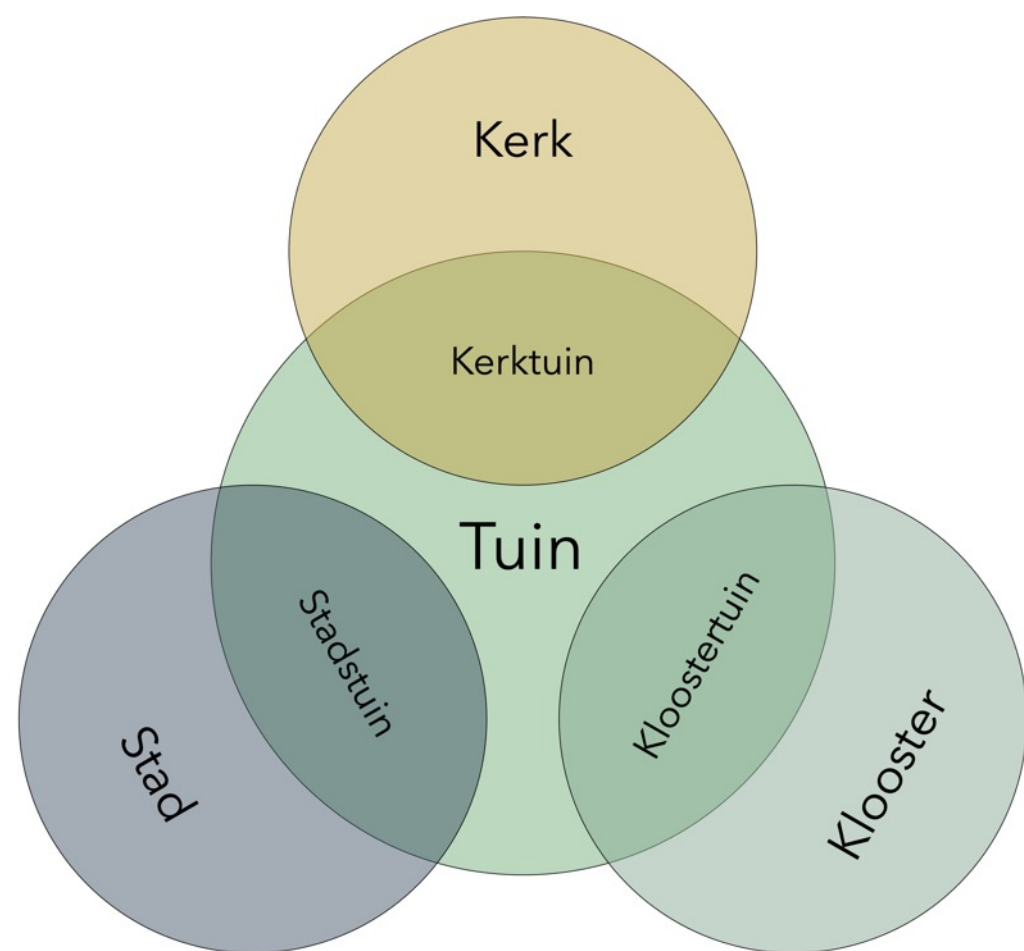
In hoofdstuk 3 is het Programma van Eisen geanalyseerd en geordend rond drie dragende identiteiten: **kerk**, **klooster** en **stad**. Waar deze identiteiten elkaar raken, ontstaan de unieke kwaliteiten die de Jacobijner onderscheiden: de **kloosterkerk**, het **stadsklooster** en de **stadskerk**. Deze drie identiteiten zijn niet alleen conceptueel, maar ook ruimtelijk te positioneren binnen het ensemble van de Jacobijner:

- De **kerk** vindt haar centrum in de **koorsluitingen van de Jacobijnerkerk**. Hier ligt het liturgisch hart, het ritme van gebed en viering.
- De **stad** manifesteert zich bij de overgang van het **schip van de kerk naar de openbare ruimte**. Hier is de ontmoeting, de culturele beleving, de dialoog met de stad.
- Het **klooster** is verankerd in de **Grote Kosterij**, het overgebleven deel van het oorspronkelijke middeleeuwse kloostercomplex. Hier liggen de sporen van het ingetogen leven van werken, wonen en bidden.

Hoewel we telkens over dezelfde gebouwen spreken, verandert de **identiteit en gebruik** afhankelijk van hun plek binnen het geheel. Het zijn juist deze **meervoudige lagen** van betekenis en gebruik die de kracht van het plan bepalen. De Jacobijner is geen verzameling losse gebouwen, maar een levend systeem van verweven identiteiten. Zo ontstaat een plek waar geschiedenis, spiritualiteit en stadsleven in elkaars verlengde liggen en waar ruimte is voor ontmoeting, verdieping en vernieuwing.

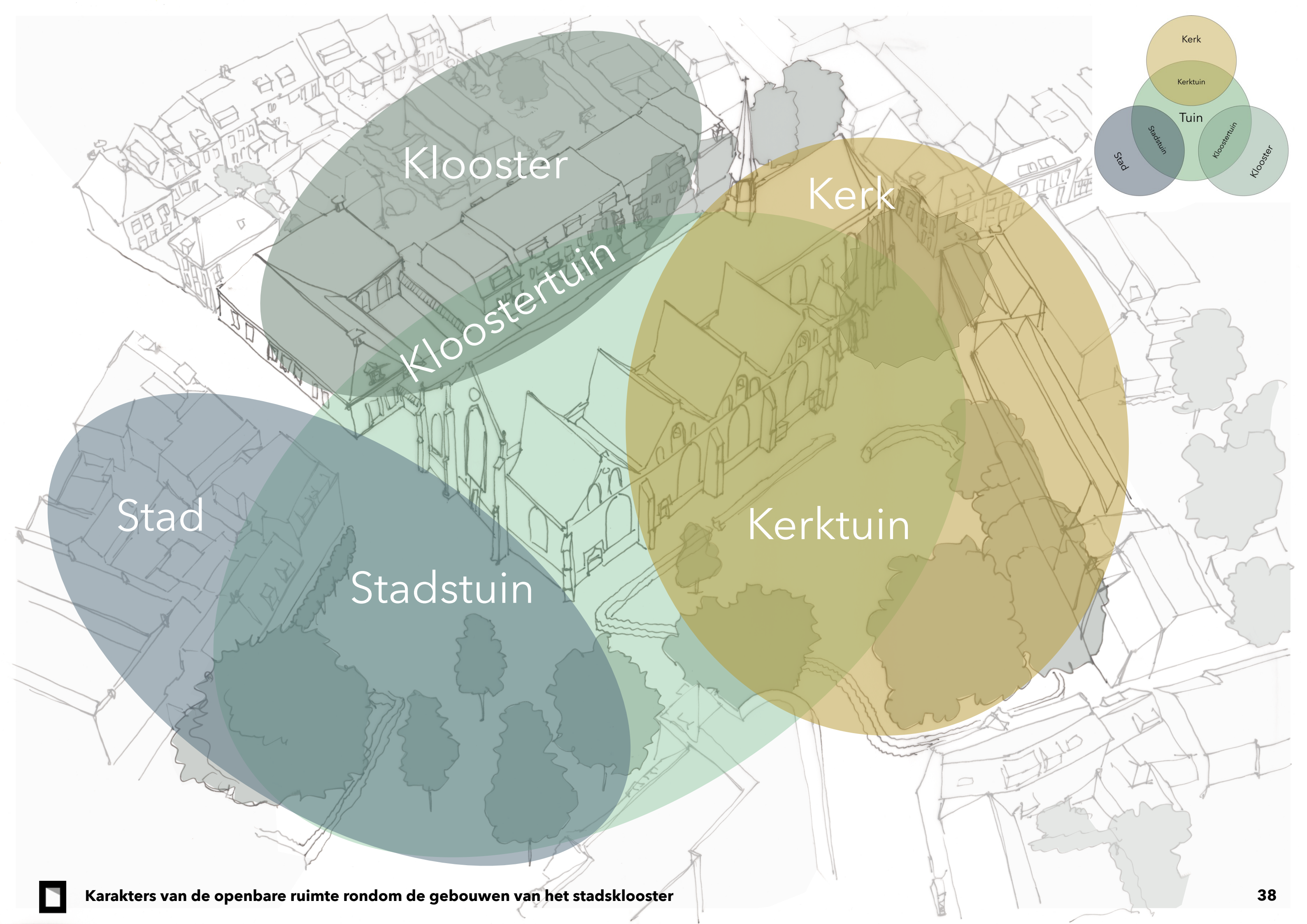
VERBEELDING VAN SAMENSMELTENDE IDENTITEITEN IN OPENBARE RUIMTE

Het concept van samensmeltende identiteiten – klooster, kerk en stad – beperkt zich niet tot het gebruik van de gebouwen of hun onderlinge relaties. Ook de **openbare ruimte rondom de Jacobijner** draagt dit gedachtegoed in zich, en vormt een wezenlijk onderdeel van het geheel.

Net zoals de gebouwen hun karakter ontleen aan de specifieke identiteit die zij dragen, zo krijgt ook de buitenruimte een eigen sfeer afhankelijk van welke identiteit daar dominant is. De omgeving wordt geen neutrale ruimte, maar een betekenisvolle verlenging van wat zich binnen afspeelt.

- **Waar de identiteit van de kerk zich manifesteert in de buitenruimte**, ontstaat het karakter van een **kerktuin**: een open, vriendelijke ruimte gericht op ontmoeting, sociaal contact en prettig wonen. Hier kan de wijk samenkomen, in een sfeer van rust en gastvrijheid.
- **Waar de identiteit van de stad voelbaar wordt**, ontwikkelt zich een **stadstuin**: een plek die uitnodigt tot culturele beleving, publieke expressie en gedeelde betekenisvorming. Deze ruimte ademt dynamiek en openheid, en vormt een podium voor stad en samenleving.
- **Waar de kloosterlijke sfeer doorwerkt in de buitenruimte**, ontstaat de **kloostertuin**: een verstilde plek, gericht op contemplatie, bezinning en de herwaardering van het historische karakter van deze bijzondere locatie. Hier is ruimte voor stilte, natuur en persoonlijke reflectie.

Deze drie sferen vloeien in elkaar over, net als de identiteiten van de Jacobijner. Zo wordt ook de openbare ruimte een plek van gelaagdheid en betekenis – een omgeving waar stad, kerk en klooster elkaar ontmoeten en gezamenlijk een nieuw verhaal vertellen.

MASTERPLANTEKENING

Deze masterplantekening vormt de fysieke projectie van de centrale identiteiten en sferen die de Jacobijner definiëren: de **stadskerk**, het **stadsklooster**, de **kloosterkerk**, en de daaraan verbonden buitenruimtes: de **stadstuin**, de **kerktuin** en de **kloostertuin**.

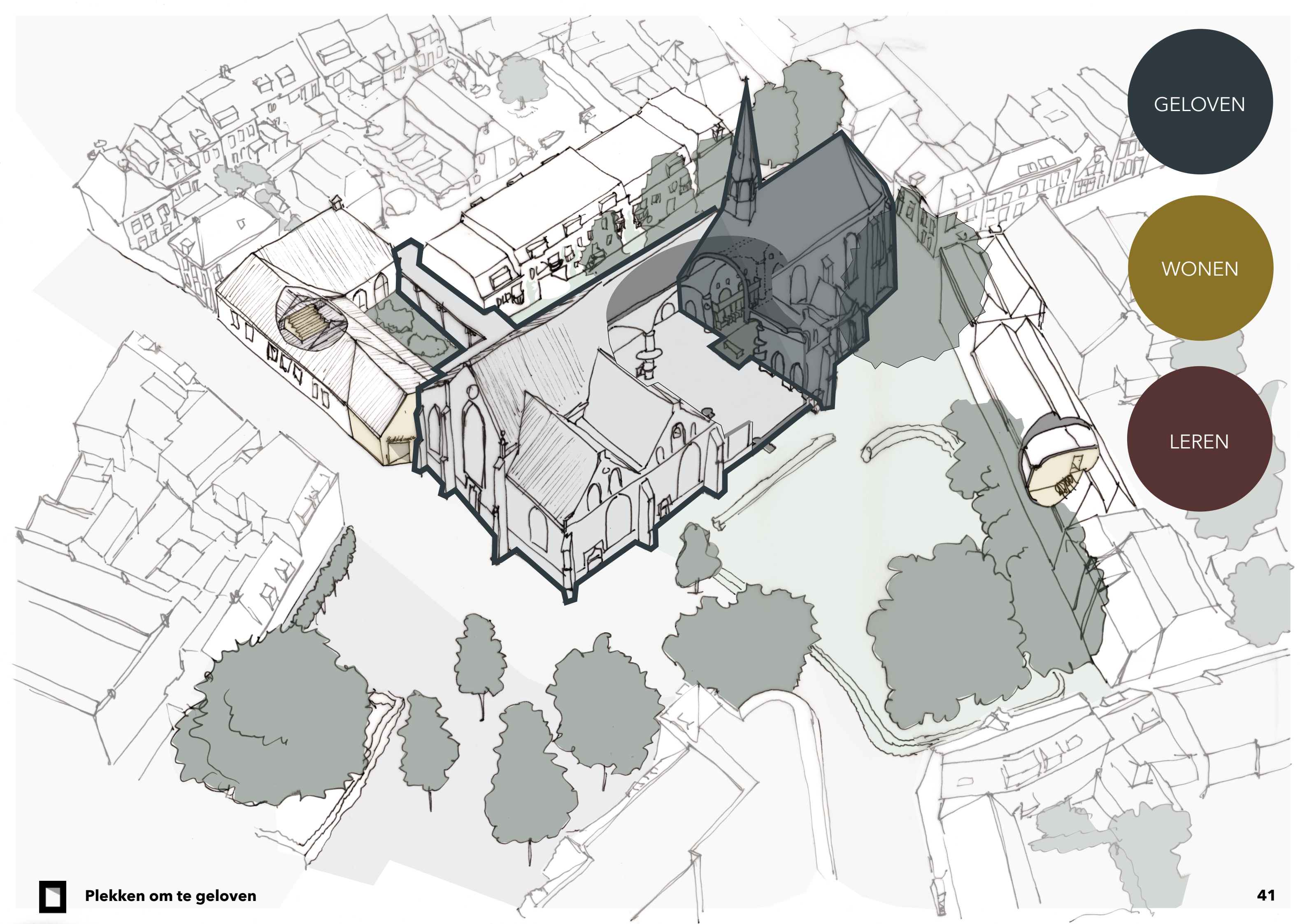
Deze tekening is meer dan een plattegrond; zij is een ruimtelijke **vertaling van het concept**. Ze brengt in beeld hoe de verschillende lagen van het gebruik – geloven, wonen en leren – een plek krijgen binnen het complex en hoe ze elkaar ruimtelijk én inhoudelijk versterken.

Elke ingreep in en om de gebouwen draagt bij aan het tot stand brengen van deze gelaagde identiteit. De tekening laat zien waar de grenzen vervagen tussen binnen en buiten, tussen geschiedenis en toekomst, tussen stilte en ontmoeting.

In de hierop volgende paragrafen worden de verschillende onderdelen van het plan één voor één toegelicht. Per gebouw en buitenruimte wordt uiteengezet welke ingrepen worden voorgesteld, waarom ze passen binnen het grotere geheel, en hoe ze bijdragen aan de ambitie van het stadsklooster de Jacobijner.

An aerial sketch of a church complex, likely a Benedictine monastery, featuring a large church with a tall spire, a cloister, and various buildings. The sketch is rendered in a light, hand-drawn style with some areas shaded in grey. On the right side, there are three overlapping circles in dark blue, olive green, and dark red, each containing a Dutch verb. The background shows a dense urban environment with many small buildings and some trees.

GELOVEN

WONEN

LEREN

GELOVEN

WONEN

LEREN

Plekken om te wonen

GELOVEN

WONEN

LEREN

4.1 Jacobijnerkerk

Over de Jacobijnerkerk

STEDENBOUWKUNDIGE- EN (GEBRUIKS)HISTORISCHE ANALYSE

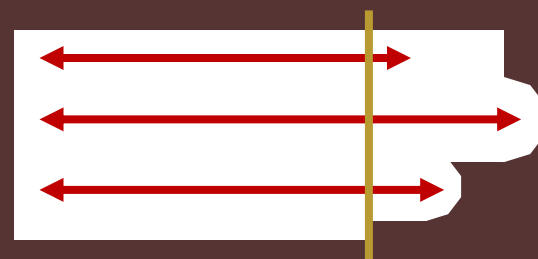
De Jacobijnerkerk ligt verscholen in het weefsel van de Leeuwarder binnenstad. Door het waaiervormige stratenpatroon komt de kerk steeds breder in beeld naarmate men haar nadert – alsof ze zich langzaam ontvouwt. Meerdere poortjes, typerend voor de stad, maken haar op subtiële wijze toegankelijk.

Oorspronkelijk maakte de kerk fysiek deel uit van een kloostercomplex. Die verbinding werd in de loop van de 16e eeuw verbroken, waarmee ook de aard van de kerk veranderde: van **kloosterkerk** naar **stadskerk**. Toch blijft die kloosteroorsprong voelbaar in haar ligging en uitstraling binnen het stedelijk blok.

GEBOUWTYPOLOGISCHE ANALYSE

De kerk bestaat uit drie beuken, elk met een eigen karakter, ritme en beëindiging

- **Noordbeuk** – De smalste beuk, functioneel en dienend van aard. Ze vormde de schakel met het oorspronkelijke klooster en eindigt in de richting van het voormalige parlatorium en dormter. In het huidige plan blijft deze beuk de **facilitaire ruggengraat**.
- **Middenbeuk** – Smal en hoog, met het orgel aan de westzijde en het oorspronkelijke hoogkoor aan de oostzijde. Deze beuk is het **liturgische hart** van de kerk, en draagt nog het sterkst het ceremoniële en sacrale karakter van de oorspronkelijke kloosterkerk.
- **Zuidbeuk** – Breder en jonger, met een sterkere oriëntatie op de stad. De architectonische opbouw is expressiever, stedelijker. De dagkapel aan het oostelijke uiteinde krijgt daarom een meer toegankelijke, laagdrempelige kerkelijke functie.

KLOOSTERTYPOLOGISCHE ANALYSE

In de historische analyse valt met name de noordoosthoek op. In de middeleeuwse tijd bevond zich hier de **sacristie**, met daarboven het **chorino** – een klein koor voor nachtelijke getijden en persoonlijke contemplatie. Aan de noordzijde lagen het **parlatorium** en de **dormter**. Omdat het oorspronkelijke kloostercomplex verdwenen is, worden deze functies in het nieuwe plan herinterpreteerd binnen de bestaande kerkstructuur:

- De plek van de oude sacristie wordt het nieuwe **parlatorium**.
- De voormalige **chorino**-functie wordt hersteld als een eigentijdse **dormter** – een plaats voor rust en stilte, hoog in de ruimte.

INPASSING IN HET PROGRAMMA

De Jacobijnerkerk biedt ruimte aan activiteiten binnen de thema's:

- **Vieren** – liturgische vieringen en erediensten
- **Leren** – educatieve en contemplatieve programma's
- **Beleven** – culturele, spirituele en zingevervingsservaringen

Ze wordt zo opnieuw een plek voor zowel **ritueel** als **reflectie**.

ROL IN HET MASTERPLAN

De Jacobijnerkerk vormt het **kloppend hart** van het nieuwe stadsklooster. 'Kloppend' – omdat hier het **ritme van het gebouw** wordt bepaald, via de klok en liturgie. 'Hart' – omdat zij de **centrale spil** is waar kerk, stad en klooster samenkomen.

De ruimtelijke structuur, historische gelaagdheid en symbolische kracht van de Jacobijnerkerk maken haar tot het **anker van betekenis en beweging** binnen het gehele masterplan.

Factsheet

OPPERVLAKTES

Kerkzaal	830m ²
Koor	110m ²
'Oranje' koor, mausoleum in de koorsluiting	60m ²
Dagkapel	55m ²
Kapittelzaal	60m ²

STAAT VAN HET GEBOUW

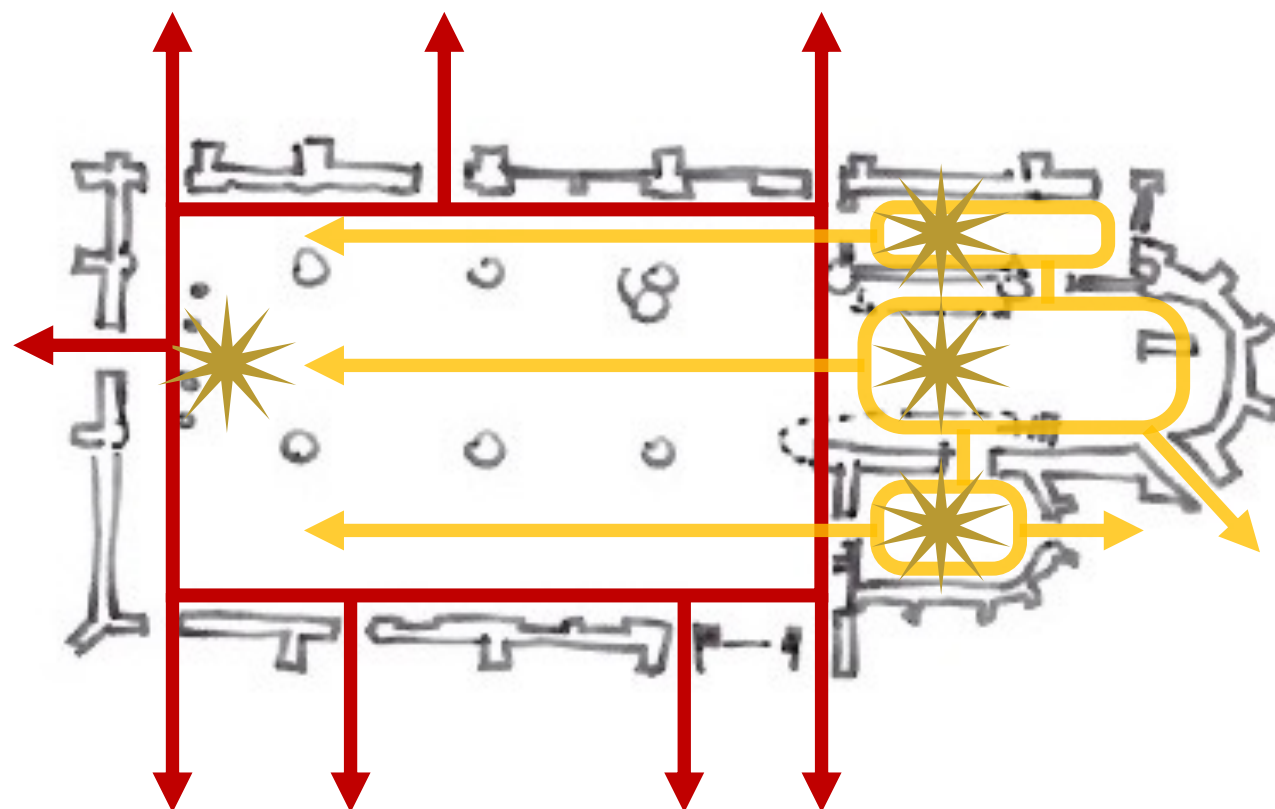
De kerk in in de jaren '70 grootschalig gerestaureerd. De constructieve staat van het gebouw is goed. De dakruiter is aan restauratie toe. Komende jaren kan volstaan worden met normaal onderhoud voor de instandhouding van het monument. Het interieur is wat sleets. Onder andere het stucwerk aan de buitengevels en de gewelven van de kapel behoeven groot onderhoud.

BELANGRIJKSTE VERDUURZAMINGSKANSEN

De CV ketels zijn recent vernieuwd, verduurzamen hiervan (warmtepomp) is i.c.m. herinrichting mogelijk maar gelet op de hoge investering waarschijnlijk niet rendabel. E.e.a. hangt ook sterk af bij het al dan niet continue gebruiken van de grote kerkruimte. Als er een constante warmtevraag is kan verduurzaming van de warmteopwekking interessant zijn. Het verduurzamen van de vensters is waarschijnlijk ook niet rendabel. Het houten gewelf is reeds geïsoleerd. In ieder geval kan is optimalisatie en compartimentering van gebruik, regeling installaties en tochtwering kozijnen/tochtportalen.

PROCES VAN VISIE NAAR ONTWERP EN REALISATIE

Nader bouwtechnisch onderzoek op onderdelen (o.a. houtknagers in de kap), 3d laserscan en tekenwerk, bouwhistorisch onderzoek, integraal verduurzamingsonderzoek, akoestisch onderzoek, betrekken van overheidsinstanties bij de planvorming.

DE JACOBIJNERKERK: ÉÉN GEBOUW, MEERDERE KARAKTERS

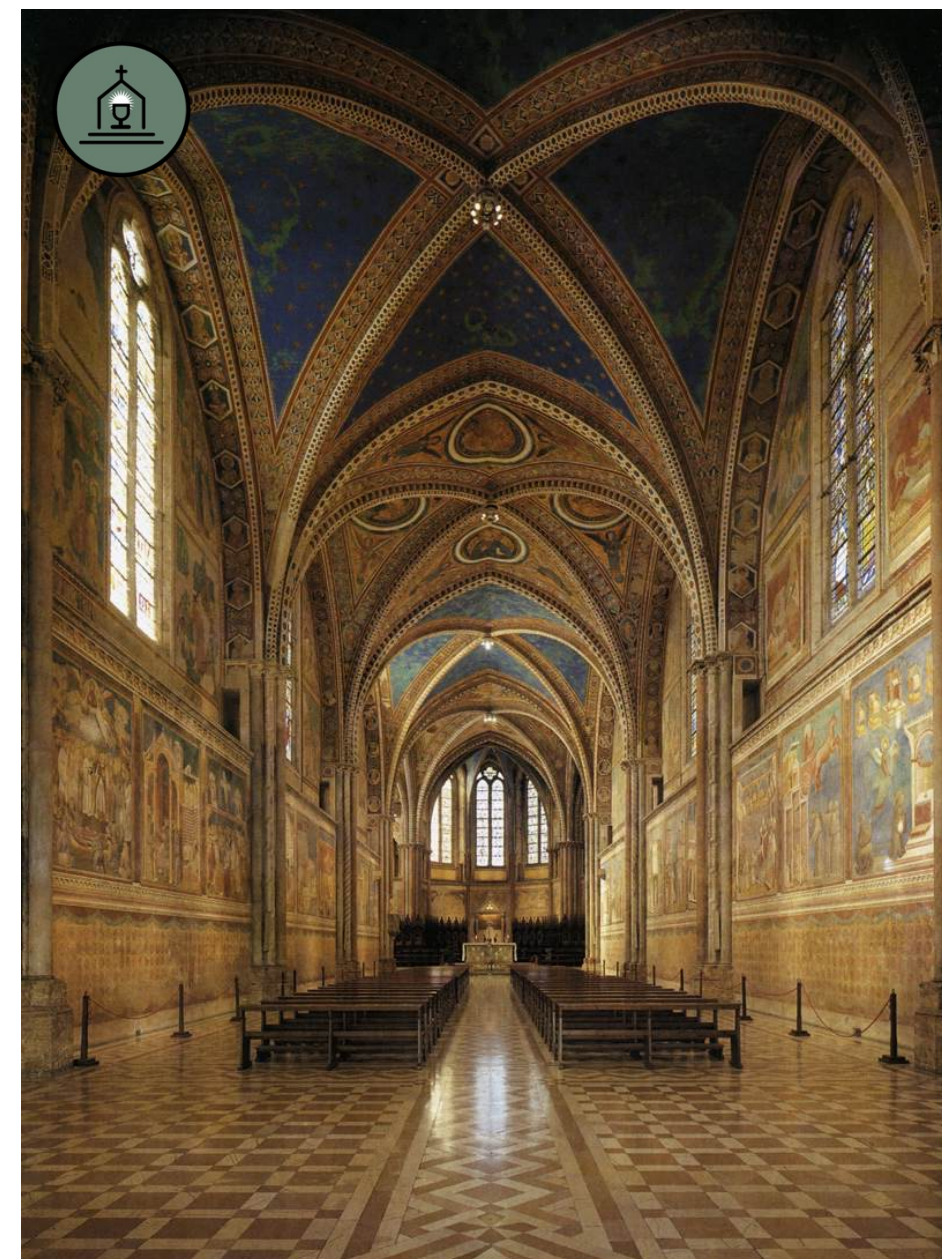
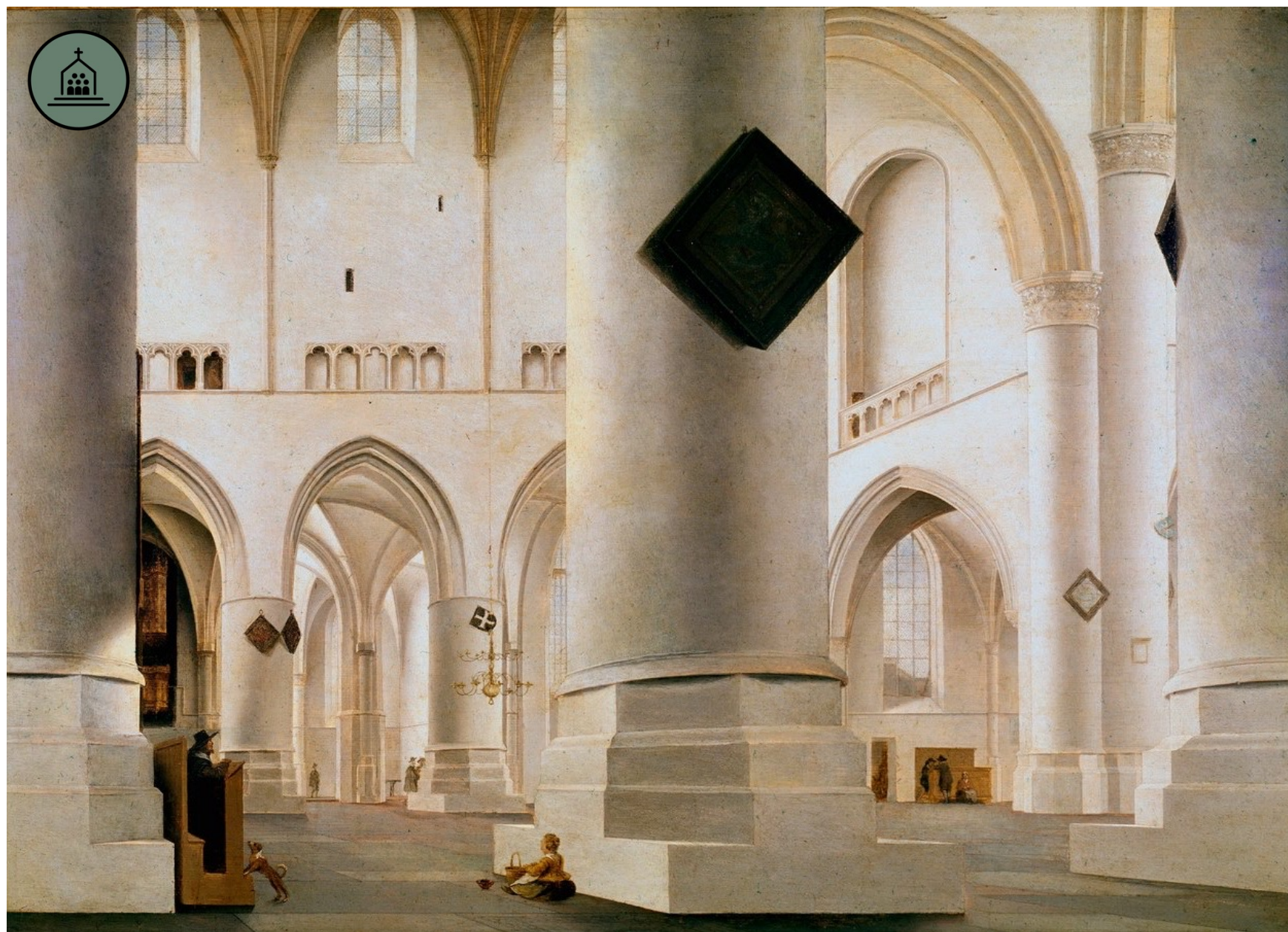
Wat de Jacobijnerkerk bijzonder maakt, is de aanwezigheid van meerdere, duidelijk verschillende karakters onder één dak. Het **oostelijke deel** van de kerk – met het koor, het zuidkoor en de noordbeuk – heeft een uitgesproken **introvert en mystiek karakter**. Deze ruimtes ademen nog altijd de sfeer van het oorspronkelijke gewijde gebruik: ritueel, verstillig en sacraliteit. Hier leeft het DNA van de middeleeuwse kloosterkerk voort.

Daartegenover staat het **westelijke deel** van de kerk – het schip en de zijbeuken – dat een totaal ander karakter heeft. Deze ruimte is **licht, open en richtingloos** van opzet. De houten vensters, het rijke daglicht, het prominente orgel en de preekstoel geven het geheel een protestantse uitstraling. Dit deel voelt aan als een **overdekte buitenruimte**, een plek voor ontmoeting, cultuur en publieke bijeenkomsten.

Deze **contrastrijke gelaagdheid** is een van de meest waardevolle kwaliteiten van de Jacobijnerkerk. In het nieuwe plan wordt dit verschil niet alleen behouden, maar juist versterkt.

- De **koren en de oostelijke delen** krijgen een expressie die aansluit bij de oorspronkelijke **kloosterkerk** – gewijd, kleinschalig, ingetogen en contemplatief.
- Het **schip en de zuidbeuk** ontwikkelen zich juist tot de **stadskerk** – uitnodigend, open en gericht op ontmoeting.

Zo ontstaat binnen één gebouw een rijkdom van functies en sferen, die samen de veelzijdigheid en kracht van de Jacobijner onderstrepen.

EEN NIEUWE INRICHTING VOOR DE JACOBIJNERKERK

Het versterken van de contrasterende karakters van de kloosterkerk en de stadskerk vindt vooral plaats in het **oostelijke deel van de kerk**, dat opnieuw wordt ontworpen en bestemd.

Het **hoogkoor** wordt het **liturgische hart** van het gebouw. Hier ontstaat een nieuwe, centrale plek voor viering en gebed, speciaal ontworpen voor de bewoners van het stadsklooster. De schaal wordt bewust klein gehouden: juist binnen de monumentale grootsheid van de kerk is intimiteit essentieel. De markante **koningskraak**, ooit een curiositeit, krijgt een nieuwe rol als **luifel boven de kloosterlingen**. Langs de **noordmuur** komt een balkon van waaraf muziek, met name de getijden, de ruimte kan vullen.

Op de overgang van **koor naar schip** komt een **liturgische tafel**, die beide richtingen bedient: naar het oosten als kloosterkerk, naar het westen als stadskerk. Deze tafel markeert het snijvlak van de twee identiteiten.

Het **zuidkoor** wordt ingericht als een **kleinschalige dagkapel**: een toegankelijke plek voor gebed, rust en reflectie, verbonden met de zuidbeuk en daarmee voor iedereen bereikbaar.

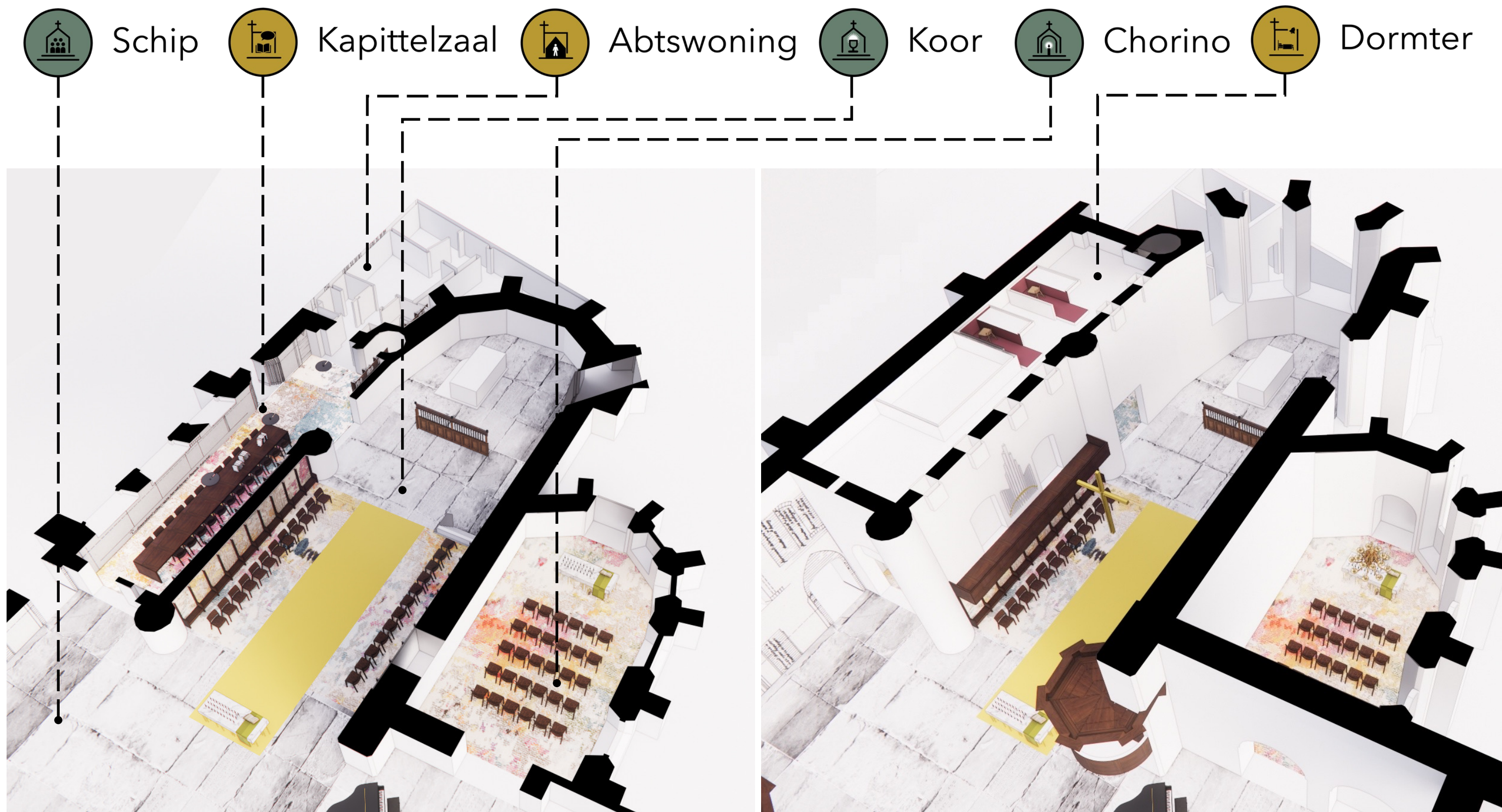
De **restauratie van het gewelf** vormt een uitgelezen kans om dit deel opnieuw kleur en zeggingskracht te geven, in de traditie van de historische en hedendaagse muur- en gewelfschilderingen die deze kerk rijk is.

De **verlengde noordbeuk**, ooit onderdeel van het klooster, krijgt opnieuw een functie binnen het **stadsklooster**. Na het verwijderen van de tussenvloer ontstaat op de begane grond ruimte voor een **kapittelzaal**: een plek voor ontmoeting, reflectie en dialoog, omringd door bibliotheekwanden die kennis, wijsheid en inzicht ondersteunen. Boven, op de huidige stookzolder, komt een **dormter**: een stille ruimte voor zelfstudie en inkeer.

De **kleine kosterij**, direct verbonden met deze vleugel, wordt ingericht als woning – hierover volgt later meer.

Door deze ingrepen wordt het **schip** van de kerk vrijgespeeld van vaste functies. Deze grote open ruimte vormt het flexibele hart van de Jacobijnerkerk: een **overdekt plein van betekenis**, die telkens opnieuw vorm kan krijgen – als plek van samenkomst, viering of culturele ontmoeting – afhankelijk van het gebruik door kerk, klooster of stad.

Om deze flexibiliteit te ondersteunen, zullen aanpassingen nodig zijn. Denk aan **transparantere entrees, functionele voorzieningen, opslagmogelijkheden** en de **inpassing van hoogwaardig, multifunctioneel meubilair** dat het karakter van de ruimte eer aandoet.

Koorgebied, begane grond

Koorgebied, verdieping

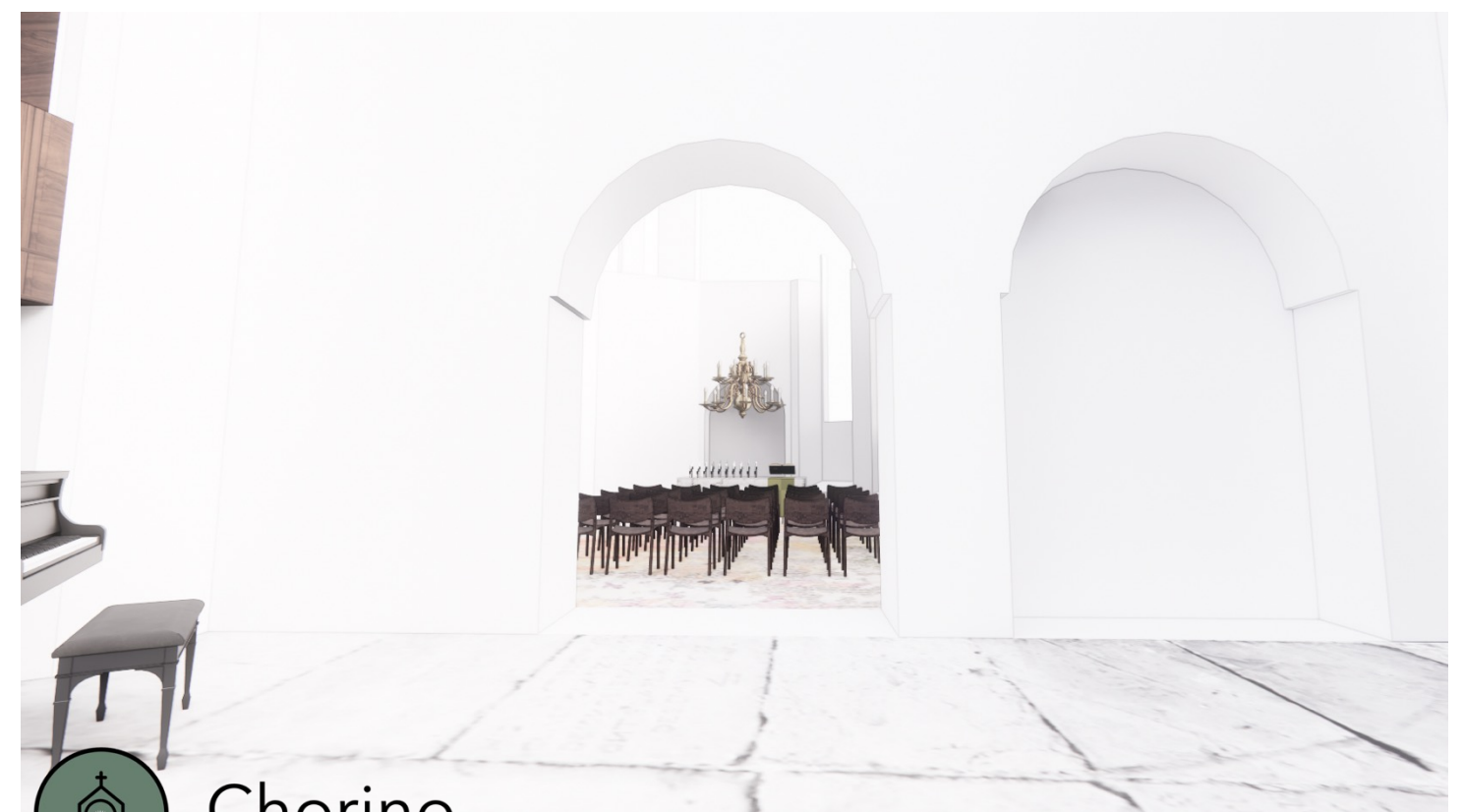
Koor

Koor

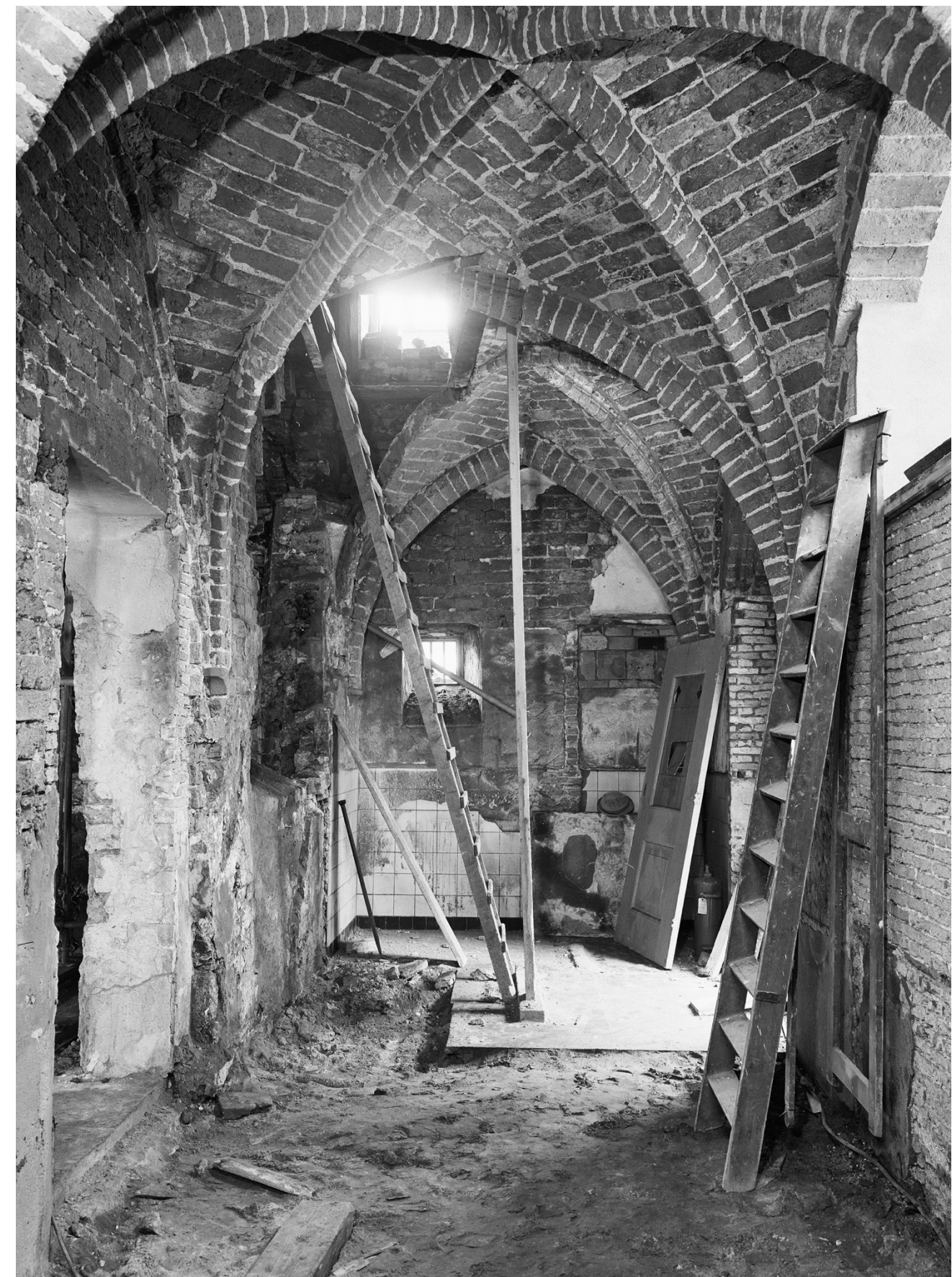

Kapittelzaal

Chorino

4.2 Grote kosterij + tussenlid

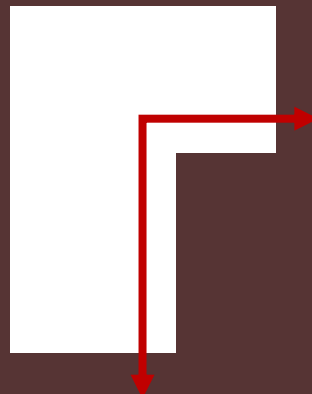
Over de grote kosterij en het tussenlid

STEDENBOUWKUNDIGE- EN (GEBRUIKS)HISTORISCHE ANALYSE

De Kosterij is het laatste deel van de kloostergebouwen wat nog over is. Wat oorspronkelijk de noordgrens van het klooster en dus het bouwblok was, is nu in het midden van het bouwblok geraakt. Dit zorgt ervoor dat de oostelijke en zuidelijke eindgevels als afgesneden gevels voelen ondanks dat geprobeerd is deze onderdeel van de straatwand te maken. In de restauratie van de jaren 70 is de oorspronkelijke kloostergang hersteld en zijn aangegroeide gebouwdelen verwijderd. Hierdoor is de Kosterij een soort eilandje geworden binnen het bouwblok. Dus: van onderdeel van een klooster, naar afgehaakt gebouwtje, naar onderdeel van de straatwand, naar eilandje, naar onderdeel van een aan elkaar geregen gebouwen complex.

GEBOUWTYPOLOGISCHE ANALYSE

De opbouw van de Kosterij verradt nog altijd haar oorsprong als kloostergebouw. De klassieke **kloostergang**, die functies ontsluit rond een hof, is nog duidelijk herkenbaar. Binnen bevinden zich **ruimtelijk royale zalen**, waarvan sommige bijna twee verdiepingen hoog zijn. Ook de kap heeft een forse maat, die ruimte biedt voor bijzondere functies. De oorspronkelijke ordening van het klooster leeft hier nog voort in de structuur van het gebouw.

KLOOSTERTYPOLOGISCHE ANALYSE

In de traditionele kloostertypologie bevond de **westzijde** van het complex zich buiten de clausuur en was deze bedoeld voor het **ontvangen van leken**. In het Leeuwarder klooster was dat niet anders: aan deze kant bevond zich het **auditorium**, een ruimte voor publiek contact. In het noordelijk deel van de huidige Kosterij zijn nog sporen zichtbaar van de voormalige **refter** – de eetzaal – die, zoals gebruikelijk, lag aan de hof en tegenover de kerk.

INPASSING IN HET PROGRAMMA

Binnen het programma van eisen vormt de Kosterij een spil voor de thema's **ONTMOETEN** en **LEREN**. De **zolderverdieping** wordt ingericht voor functies die passen bij het **onderwijsaanbod van het ZinLab**, een plek voor kennisdeling en verdieping. Het **tussenlid**, dat de Kosterij met de kerk verbindt, wordt de plek voor het **kloostercafé** – een toegankelijke ruimte waar ontmoeting, gesprek en gastvrijheid centraal staan.

ROL IN HET MASTERPLAN

Samen met het tussenlid vormt de Kosterij de **ontmoetingsruimte van het Stadsklooster**. Het tussenlid is hierbij de functionele spil: het verbindt, ontsluit en faciliteert zowel de Kosterij als de Jacobijnerkerk. De Kosterij zelf biedt een **rijk palet aan zalen**, in verschillende groottes en sferen, die gebruikt kunnen worden voor bijeenkomsten, educatie en dialoog. Het is een **levendige plek** geworden – opnieuw een anker in het netwerk van gebouwen, waar verleden, heden en toekomst samenkomen.

Factsheet

OPPERVLAKTES

Keuken	38m ²
Toiletgroep	15m ²
Foyer	46m ²
Auditorium	86m ²
Kloostergang	124m ²
Voorkamer + hal	24m ²
Berging	25m ²
Toiletgroepen	34m ²
Ontmoetingsruimte	160m ²
Nieuw tussenlid	60m ²
Kantoor op half verdieping	15m ²
Zolder	160m ²

STAAT VAN HET GEBOUW

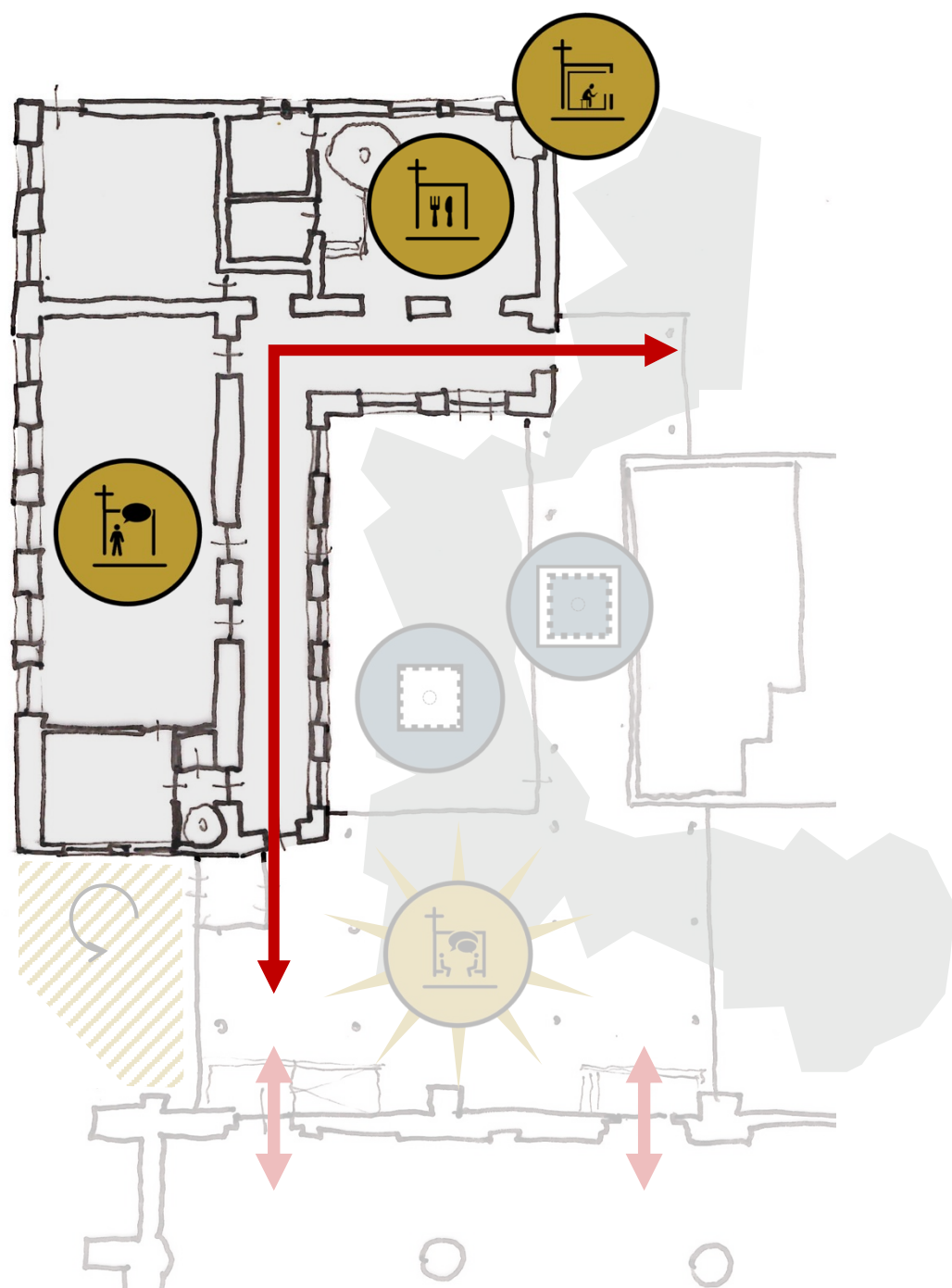
De staat van het casco is goed. Het geheel heeft regulier onderhoud nodig.

BELANGRIJKSTE VERDUURZAMINGSKANSEN

De kosterij is op enkele ramen na (met dubbel glas) niet geïsoleerd. Het tussenlid wel, maar de isolatiewaarden zijn beperkt. I.c.m. herinrichting is veel winst te behalen d.m.v. ter isoleren van het dak en beglazing en het verduurzamen van de installaties. De maatregelen zijn ook comfort verhogend, dit is essentieel voor het goede gebruik.

PROCES VAN VISIE NAAR ONTWERP EN REALISATIE

3d laserscan en tekenwerk, bouwhistorisch onderzoek en waardestelling updaten, stedenbouwkundige waardestelling uitvoeren, integraal verduurzamingsonderzoek, archeologisch onderzoek, betrekken van overheidsinstanties bij de planvorming

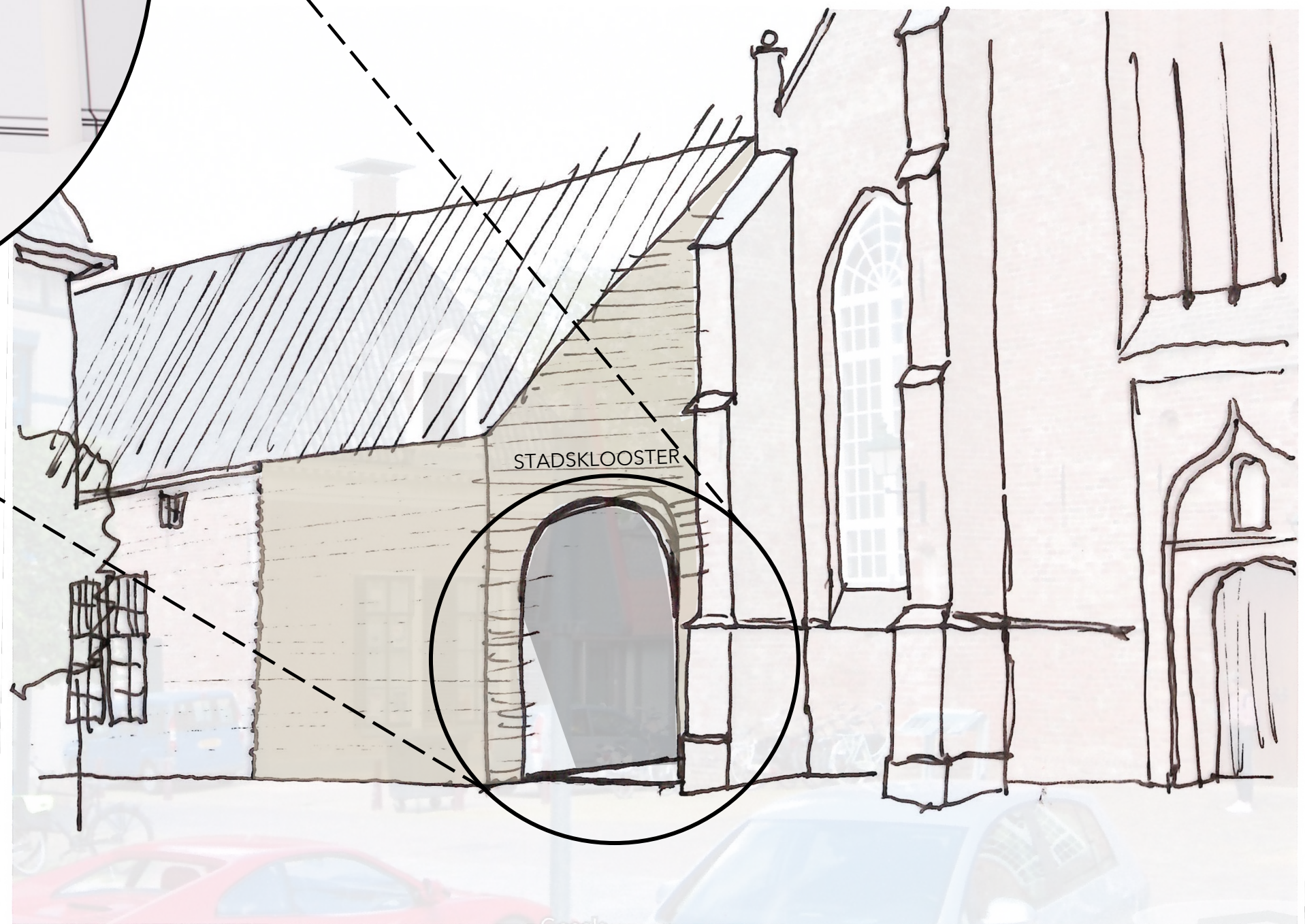
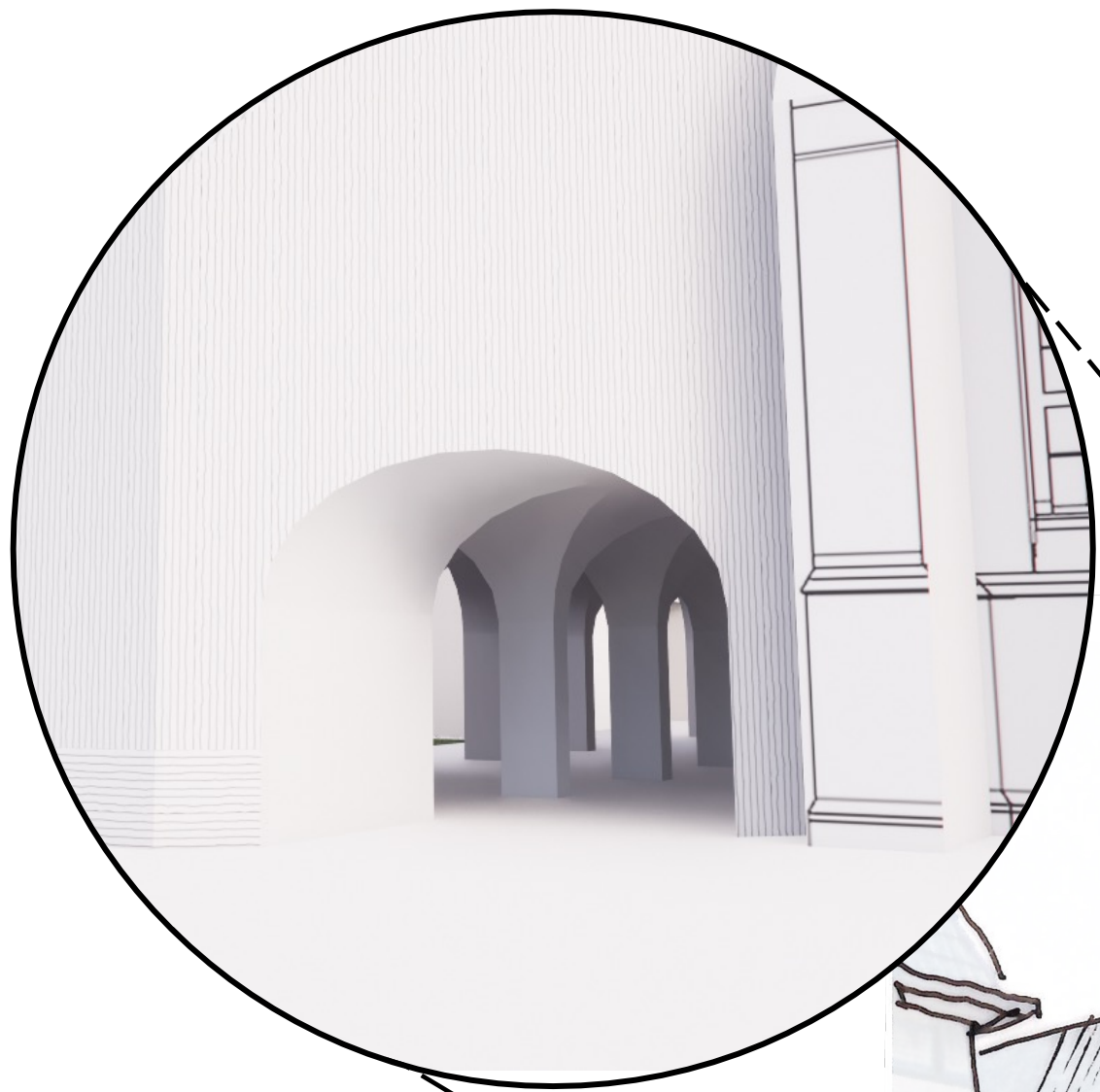

DE GROTE KOSTERIJ: HERSTEL VAN SAMENHANG EN BETEKENIS

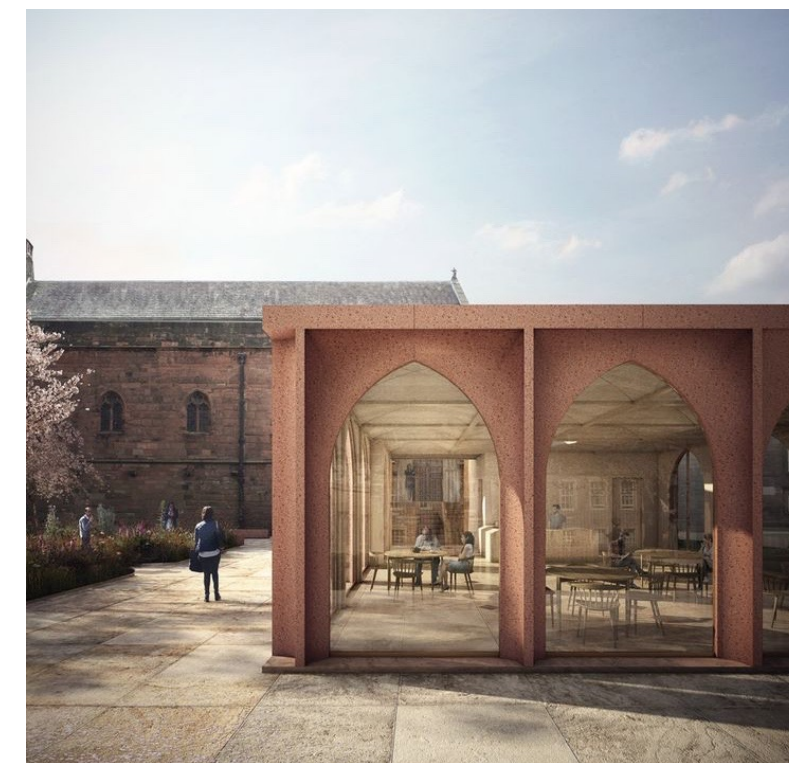
De **Grote Kosterij** vormt een waardevol fragment van het oorspronkelijke kloostercomplex. Van het oorspronkelijke carré rondom de kloosterhof is slechts een klein **hoekdeel** overgebleven. Dit deel is met zorg gerestaureerd en tot zelfstandig gebouw gemaakt. De architectonische opbouw verradt nog altijd haar oorsprong: de **overwelfde kloostergang**, met aan de ene zijde zicht op de hof en aan de andere zijde toegang tot de binnenruimtes, vormt het hart van dit deel van het complex.

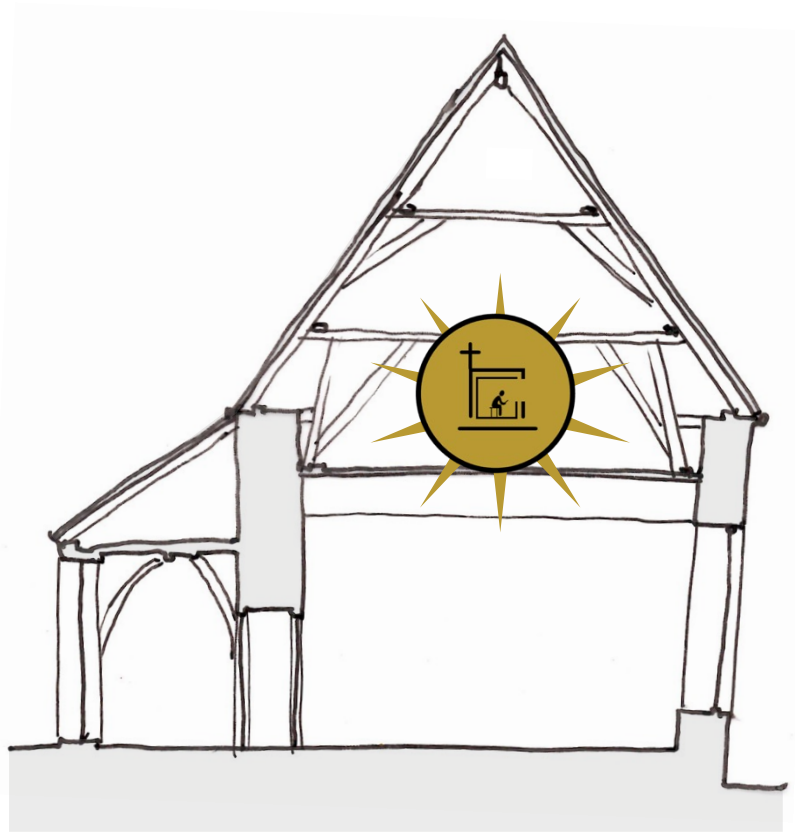
Juist in dit restant krijgt het **nieuwe Stadsklooster** zijn kernfuncties. Door de ruimten opnieuw te gebruiken in lijn met hun oorspronkelijke betekenis, krijgt het gebouw zijn **liturgische en maatschappelijke ziel** terug:

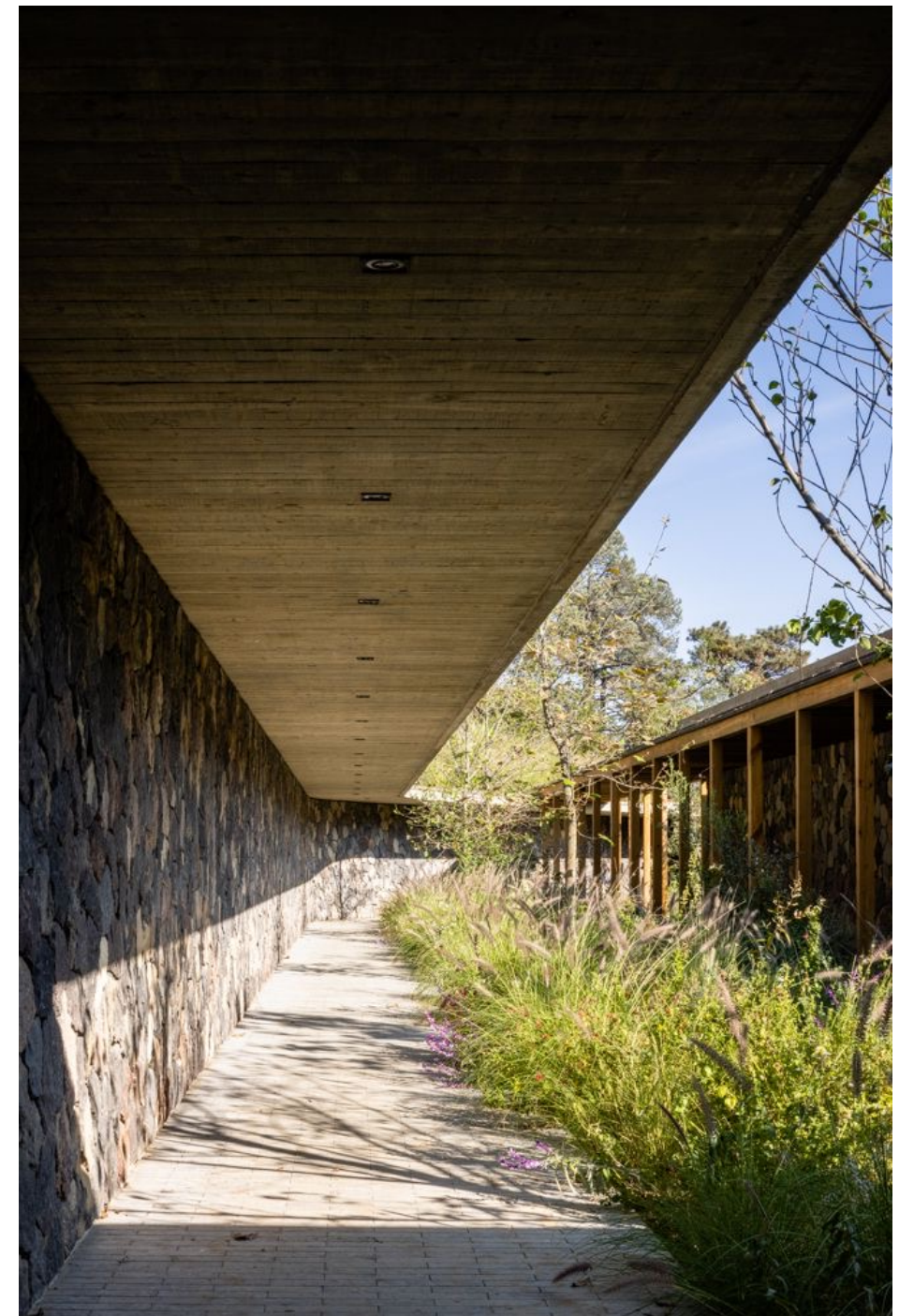
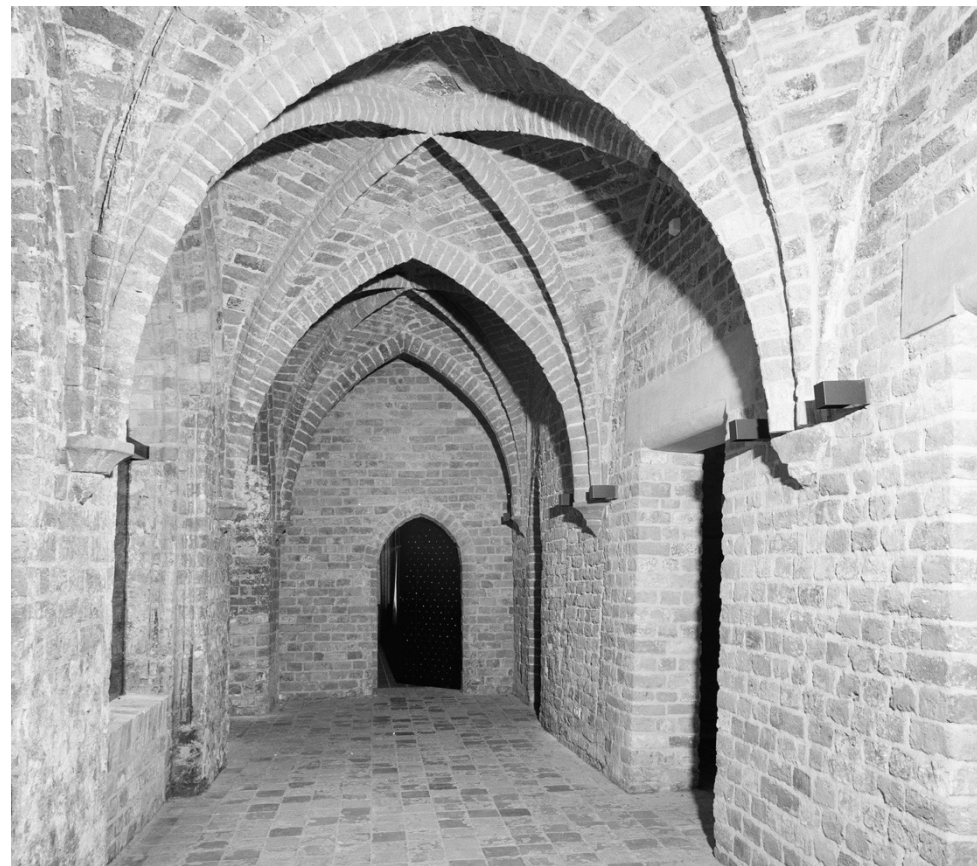
- De huidige **refterruimte** wordt ingericht als **auditorium** - een plek waar de leefgemeenschap en de onderwijsgemeenschap elkaar ontmoeten, voor uitwisseling, inspiratie en verdieping.
- Aan de noordzijde van de kloostergang wordt de ruimte ingericht als de **nieuwe refter**, die via de open kloostergang een directe verbinding aangaat met de **kloostertuin**, zodat binnen en buiten in elkaars verlengde komen te liggen.
- De indrukwekkende **kapconstructies**, die nu grotendeels ongebruikt zijn, krijgen een nieuwe functie als **ZinLab** - het kloppend hart van het educatieve programma, waar leren en zingeving samenkomen.

4.3 a – Woonconcept

Over het woonconcept

HET WOONCONCEPT VAN HET STADSKLOOSTER

Het woonconcept van het Stads klooster is opgebouwd uit een reeks **concentrische ringen** rond de Jacobijnerkerk. Deze ringen drukken de **mate van betrokkenheid** uit van bewoners bij het leven en ritme van het klooster. Hoe sterker de verbondenheid met het Stads klooster, hoe dichter de bewoner bij het hart – de Jacobijnerkerk – woont.

- **De eerste ring** omvat bewoners in de **Kleine Kosterij**. Dit zijn mensen die permanent wonen binnen de muren van het Stads klooster en intensief deelnemen aan het dagritme van bidden, vieren, werken en ontmoeten.
- **De tweede ring** is de **woongroep in het pand Bij de Put 17**, waarin drie verschillende woonvormen samenkomen:
 - **Kamers met gedeelde voorzieningen** (keuken, badkamer, woonkamer) voor bewoners die in gemeenschap willen leven.
 - **Studio's** voor mensen die zich nog nauw verbonden voelen met het Stads klooster, maar iets meer zelfstandigheid wensen.
 - **Appartementen** voor stellen of kleine gezinnen die verbonden zijn met de plek, maar een grotere mate van autonomie nodig hebben.
- **De derde ring** bestaat uit mensen die wel verbonden zijn met het Stads klooster, maar niet (volledig) meedraaien in het dagelijkse ritme. Zij wonen in woningen zoals **Jacobijnerkerkhof 50** en **Nieuweburen 40**, of zijn extern betrokken. Ook de **Walse Kerk**, hoewel primair religieus, speelt in deze ring een rol.

HISTORISCHE GRONDSLAG: GRADATIES VAN NABIJHEID

Het woonconcept is niet alleen praktisch of hedendaags bedacht, maar is diep **geworteld in de kloosterlijke traditie**. Ook in historische kloosters bestond een gradiënt van nabijheid. De **clausuur** omvatte de kloosterkerk en de aangrenzende kloostergebouwen rondom de hof. Daaromheen bevonden zich ondersteunende functies zoals gastenverblijven, bibliotheken, infirmerieën of boerderijen – plekken die wel dienstbaar waren aan het kloosterleven, maar er formeel geen onderdeel van uitmaakten.

Het woonconcept van het Stads klooster volgt ditzelfde **typologische principe**: een geleidelijke overgang van binnen naar buiten, van intensief naar ondersteunend, van klooster naar stad.

PROGRAMMA EN ROL IN HET MASTERPLAN

In termen van het **Programma van Eisen** landt hier de categorie **WONEN**. Maar het woonconcept betekent méér dan alleen het invullen van woningen. Het is een **drager van continuïteit, levendigheid en identiteit**. Dankzij deze woonvorm wordt het Stads klooster geen leeg decor, maar een **bewoonde, levende plek**. Een plek waar de klok klopt, het ritme leeft en waar mensen zich verbinden aan een gedeelde manier van leven, ieder op zijn of haar eigen wijze en intensiteit.

Het woonconcept is daarmee een wezenlijk fundament onder het masterplan: het maakt het klooster bewoonbaar, beleefbaar en toekomstbestendig.

WONEN IN HET STADSKLOOSTER

Wonen is één van de kernfuncties van het Stadsklooster. Niet als toevoeging, maar als wezenlijk onderdeel van het dagelijkse ritme en de identiteit van de plek. De bewoners geven het klooster adem, lichaam en kloppend hart. Zij vormen de levende gemeenschap die het gebouw betekenisvol maakt – vandaag en in de toekomst.

Binnen de gebouwen van de Jacobijner zijn verschillende plekken gevonden waar gewoond kan worden:

- De **Kleine Kosterij**
- **Bij de Put 17** in combinatie met **Jacobijnerkerkhof 50**
- **Nieuweburen 40**
- De **Waalse Kerk**

Deze woningen verschillen in **omvang, mate van zelfstandigheid en nabijheid** tot het ritme van het klooster. Hierdoor ontstaat een gevarieerde bewonersgroep: van mensen die nauw verweven zijn met het dagelijkse leven van het Stadsklooster tot bewoners met een meer ondersteunende of zelfstandige rol.

WONEN IN RINGEN VAN NABIJHEID

Bij het inrichten van het woonprogramma is bewust gezocht naar een **heldere logica in ligging, relatie en hiërarchie**. Het concept van 'ringen van nabijheid' vormt hierbij het uitgangspunt: hoe dichterbij de woning bij het hart van de kerk, hoe groter de betrokkenheid bij het ritme van het klooster en hoe beperkter de privacy.

- **De eerste ring** bevindt zich in de **Kleine Kosterij**, direct grenzend aan de kerkruimte. Hier wonen de zogeheten **kernbewoners** – zij die het dagelijks leven in het Stadsklooster dragen. Vergelijkbaar met de rol van de abt, portier of gastenpater van vroeger, zorgen zij voor ritme, gastvrijheid en ritueel: zij winden de klok op, verwelkomen bezoekers en blazen de kaarsen uit. In deze ring kunnen ook enkele **gastenkamers** gerealiseerd worden voor tijdelijke gasten of pelgrims.

- Het pand **Bij de Put 17** ligt in **de tweede ring** samen met **Jacobijnerkerkhof 50**. Dit vormt de **kern van de woongroep**: bewoners leven hier samen rond een gedeelde woonvoorziening. De combinatie van **twee stadswoningen, zes studio's, vijf kamers** en **één gastenverblijf** zorgt voor een levendige, diverse gemeenschap met verschillende levensfasen en vormen van betrokkenheid.

- **De derde ring** bestaat uit woningen die een grotere mate van zelfstandigheid kennen, maar nog steeds deel uitmaken van het Stadsklooster. Hieronder vallen het **appartement in de Waalse Kerk** en de woning aan de **Nieuweburen 40**. Deze bewoners zijn verbonden aan het Stadsklooster, maar draaien niet of minder intensief mee in het dagelijkse ritme. In de toekomst is het denkbaar dat in deze ring nog **meer zelfstandige woningen** worden toegevoegd.

WONEN ALS DRAGENDE STRUCTUUR

Het woonconcept is daarmee niet slechts een praktische invulling, maar een **dragende structuur in het masterplan**. Door te wonen, krijgt het klooster leven. Door verschillende ringen van nabijheid en betrokkenheid te onderscheiden, ontstaat ruimte voor een **diverse, inclusieve en levendige gemeenschap** die in verschillende intensiteiten meedoet, meeleeft en meebouwt aan het Stadsklooster van vandaag.

4.3 Kleine kosterij

Over de kleine kosterij

WONEN IN DE SCHADUW VAN HET KOOR

De **Kleine Kosterij** was van oudsher een zelfstandige woning, gelegen in de beschutting van het koor van de Jacobijnerkerk. Deze intieme en karaktervolle plek leent zich er uitstekend voor om opnieuw als woning in gebruik te worden genomen.

Een betrokken en actieve bewoner op deze locatie zal van grote betekenis zijn voor de sfeer en uitstraling van het gehele complex. Juist op deze plek, dicht bij het liturgische hart van de kerk, krijgt het Stads klooster een zichtbaar, levend gezicht. Het is de plek waar, ook als de deur gesloten is, **het licht nog brandt** – een teken van aanwezigheid, toewijding en gastvrijheid.

De Kleine Kosterij is daarmee meer dan een woning: het is een **stil baken** van verbondenheid met de plek, haar ritme en haar gemeenschap.

Factsheet

OPPERVLAKTES

Toiletten	11m ²
Achterkamer	16m ²
Hal	5m ²
Voorkamer	8m ²
Keuken	14m ²
Zolder	25m ²

STAAT VAN HET GEBOUW

Upgrade van de binnenruimtes nodig. Restauratienoodzaak onbekend, monumentenwacht rapport laten maken.

VERDUURZAMING

Verduurzamen schil: dak, gevels, voorzetramen. Installaties: luchtwarmtepomp

PROCES VAN VISIE NAAR ONTWERP EN REALISATIE

Waardestellend bouwhistorisch onderzoek, nader bouwtechnisch onderzoek, onderhoudsplan, verduurzamingsplan, betrekken van overheidsinstanties bij de planvorming

4.4 Waalse Kerk

Over de Waalse Kerk

DE WAALSE KERK - COMPACTE TEGENHANGER EN AANVULLING

Net als de Jacobijnerkerk is de **Waalse Kerk** in de kern een liturgische ruimte. Toch staat zij in vorm, schaal en karakter haaks op de Jacobijnerkerk. Waar de Jacobijnerkerk monumentaal, visueel gelaagd en meervoudig van karakter is, is de Waalse Kerk juist **klein, compact en visueel meer eenduidig**. Ze heeft een heldere oriëntatie, een duidelijke entree en een centraal podium dat direct betekenis geeft aan de ruimte.

Het interieur is **uniform in kleur en afwerking**, wat rust en overzicht biedt. Het prachtige orgel vormt het onbetwiste hoogtepunt: krachtig in vorm, rijk in detail en dominant in sfeer. Het is niet alleen een muziekinstrument, maar ook een **beeldbepalend topstuk** dat de ruimte karakter geeft.

Juist vanwege deze duidelijke eigenheid is de Waalse Kerk een **waardevolle aanvulling op de Jacobijnerkerk**. Wat in de ene kerk niet goed past, kan in de andere juist wél. Zo kan de Waalse Kerk dienstdoen als **verwarmbare, intieme zaal** wanneer de Jacobijnerkerk – door haar omvang, akoestiek of inrichting – minder geschikt is. Voorzieningen als **theatertechniek, AV-installaties of vaste zitopstellingen** kunnen hier probleemloos worden geïntegreerd, terwijl de Jacobijner flexibel blijft en per gebruik wordt ingericht.

NIEUWE KANSEN: WONEN EN PROGRAMMEREN

De Waalse Kerk ligt ingesloten tussen de woningen van de Grote Kerkstraat. In de ruimte **achter het orgel** ligt een kans besloten: de mogelijkheid om een **woning of gastenverblijf** in te bouwen. Zo wordt ook deze voorgevel bewoond en krijgt het gebruik de kerk letterlijk een gezicht aan de stad.

De bewoner van deze woning kan bijvoorbeeld een **denker, kunstenaar of gastdocent** zijn die tijdelijk deel uitmaakt van de gemeenschap. Hij of zij **programmeert de ruimte, woont in de kerk** en **ontvangt bezoekers in de entreehal**. Daarmee krijgt de Waalse Kerk niet alleen een tweede functie, maar gaat ook meedoen met het nieuwe ritme, gedragen door betrokken aanwezigheid.

Factsheet

OPPERVLAKTES

Foyer	30m ²
Toiletgroep	8m ²
Zaal	70m ²
Podium	50m ²
Galerij	30m ²
Studio incl. keuken en badkamer	15m ²

STAAT VAN HET GEBOUW

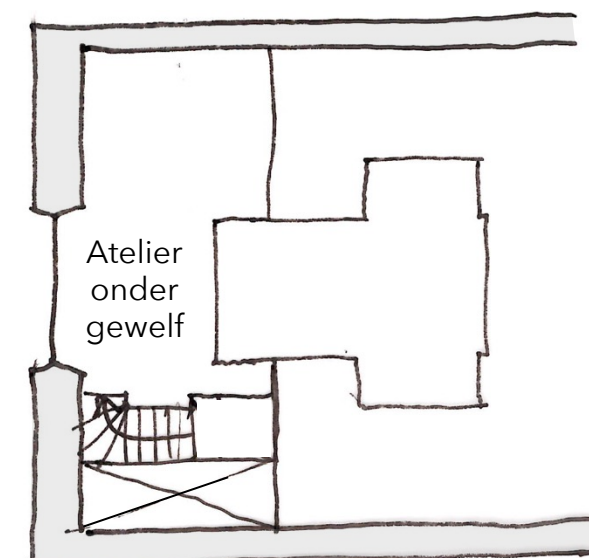
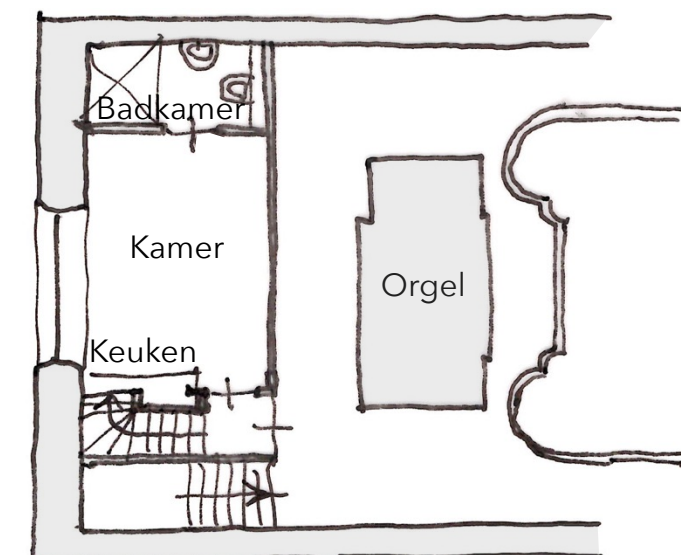
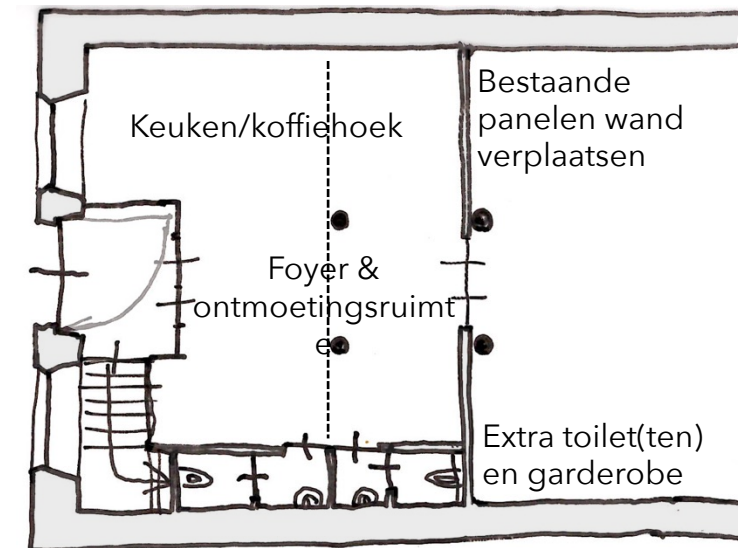
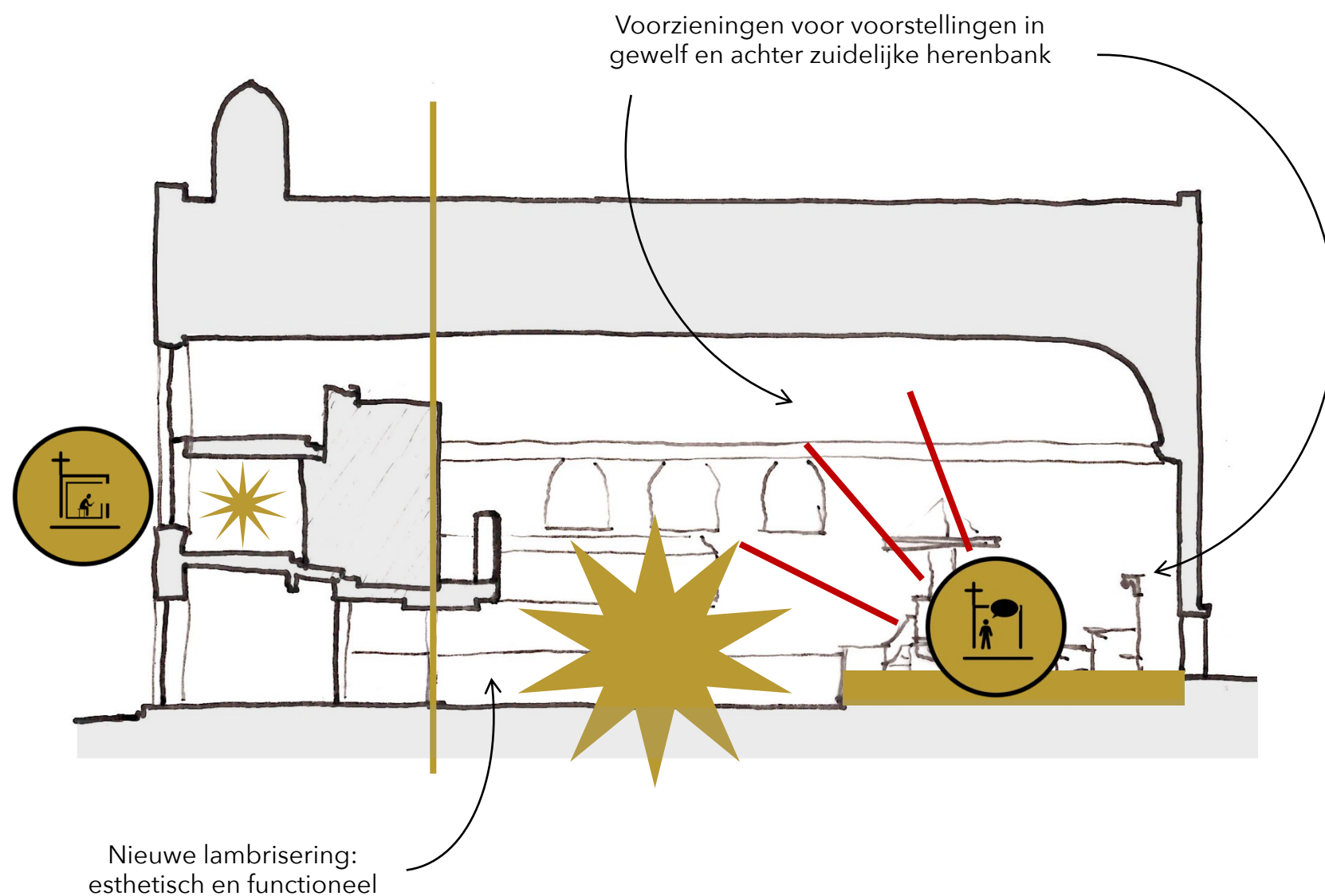
Het dak en het gewelf (met plaatselijk daaronder de aansluiting op het muurwerk) lijkt restauratie te behoeven, inspectie van de inwendige constructie was nog niet mogelijk. Verder regulier onderhoud.

VERDUURZAMING

Isoleren van het gewelf i.c.m dakrestauratie, voorzetbeglazing, voorzetwanden in foyer en studio, installaties verduurzamen.

PROCES VAN VISIE NAAR ONTWERP EN REALISATIE

3d laserscan en tekenwerk, nader bouwtechnisch onderzoek (dak en gewelf), waardestellend bouwhistorisch onderzoek, onderhoudsplan, verduurzamingsplan, betrekken van overheidsinstanties bij de planvorming

4.5 Bij de Put 17 – 4.6 Jacobijnerkerkhof 50

Over Bij de Put 17 en Jacobijnerkerkhof 50

BIJ DE PUT 17 / JACOBIJNERKERKHOF 50

De panden **Bij de Put 17** en **Jacobijnerkerkhof 50** vormen samen een karakteristiek ensemble: een hoge, smalle stadswoning gekoppeld aan een langgerekt, eenlaags volume dat ooit dienstdeed als schoolgebouw en arbeidsbeurs. Juist deze combinatie maakt het geheel **bij uitstek geschikt voor de realisatie van een diverse woongroep** binnen het Stadsklooster.

EEN GELAAGDE WOONSTRUCTUUR

In de stadswoning worden **twee zelfstandige stadswoningen** gerealiseerd, elk met een eigen voordeur aan de straat. Deze woningen bieden ruimte voor huishoudens/gezinnen die nabij willen leven, maar behoefte hebben een zekere mate van zelfstandigheid/privacy.

In het voormalige schoolgebouw wordt een **split-level verdieping** toegevoegd. Deze ingreep maakt het mogelijk het gebouw te verdelen in:

- **kamers**, bereikbaar via een centrale gang, voor bewoners die kiezen voor het gemeenschappelijke leven;
- en **studio's**, grotendeels voorzien van een eigen voordeur aan de **kerktuin**, voor bewoners met meer behoefte aan privacy of zelfstandigheid.

Centraal in het geheel ligt de **gedeelde woonkamer**: het hart van de woongroep. Hier komen bewoners samen om te koken, eten, delen en leven. Vanuit deze ruimte is het historische **gewelf** van het oude schoolgebouw zichtbaar – een krachtig, beeldbepalend element dat het verleden voelbaar maakt in het dagelijks leven van nu.

RESTAURATIE EN TOEKOMSTBESTENDIGHEID

De voorgestelde transformatie gaat hand in hand met een **ingrijpende restauratie**. De huidige bouwkundige staat van het complex vereist structurele verbetering, maar biedt tegelijk de kans om deze gebouwen te herbestemmen tot een **duurzaam en betekenisvol wooncomplex**. Met respect voor het bestaande, maar gericht op de toekomst.

GEDEELDE BUITENRUIMTE

De bewoners van deze woongroep delen de **kerktuin** als buitenruimte – een groene, rustige plek die uitnodigt tot ontmoeting. Voor bewoners met een eigen voordeur aan de tuin is ruimte voor een **persoonlijk stoeptuintje of zitbankje**, als overgang tussen privé en collectief, tussen woning en gemeenschap.

Factsheet

OPPERVLAKTES

Appartement 1	110m ²
Appartement 2	105m ²
Studio 1	38m ²
Studio 2 & 3	44m ²
Studio 4	45m ²
Studio 5 (met 12m ² platje)	24m ²
5 kamers (10m ² met 4m ² platje)	50m ²
Gemeenschappelijke ruimte	44m ²
Gedeelde hal en entree	34m ²
Gedeelde badkamer, berging en washok	27m ²

STAAT VAN HET GEBOUW

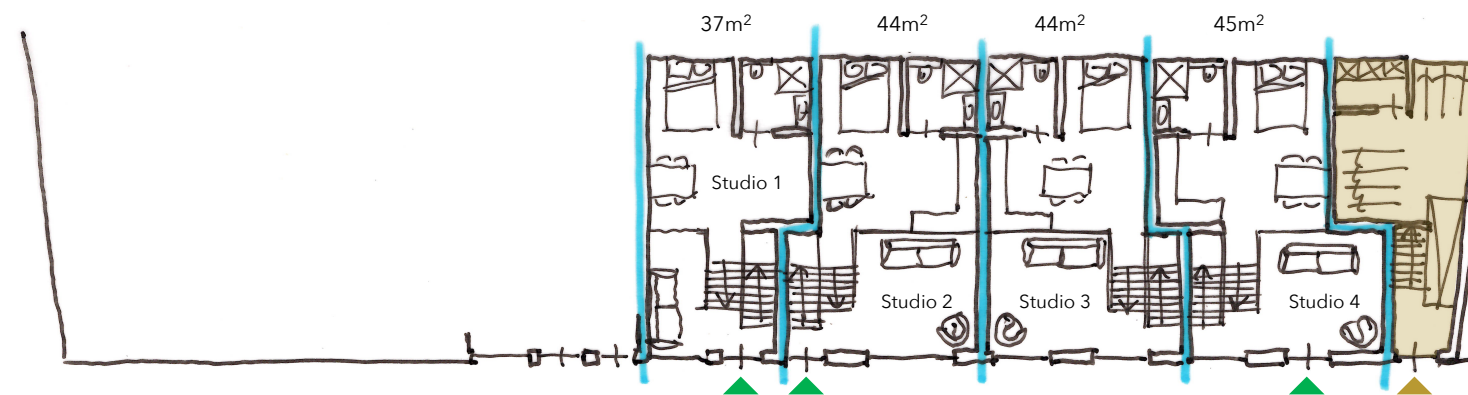
Casco van Bij de Put 17 lijkt in goede staat. Het dak van Jacobijnerkerkhof 50 heeft een serieuze restauratiebehoefte, evenals het gewelf eronder. Overige delen (gevels) lijken redelijke tot goede staat.

VERDUURZAMING

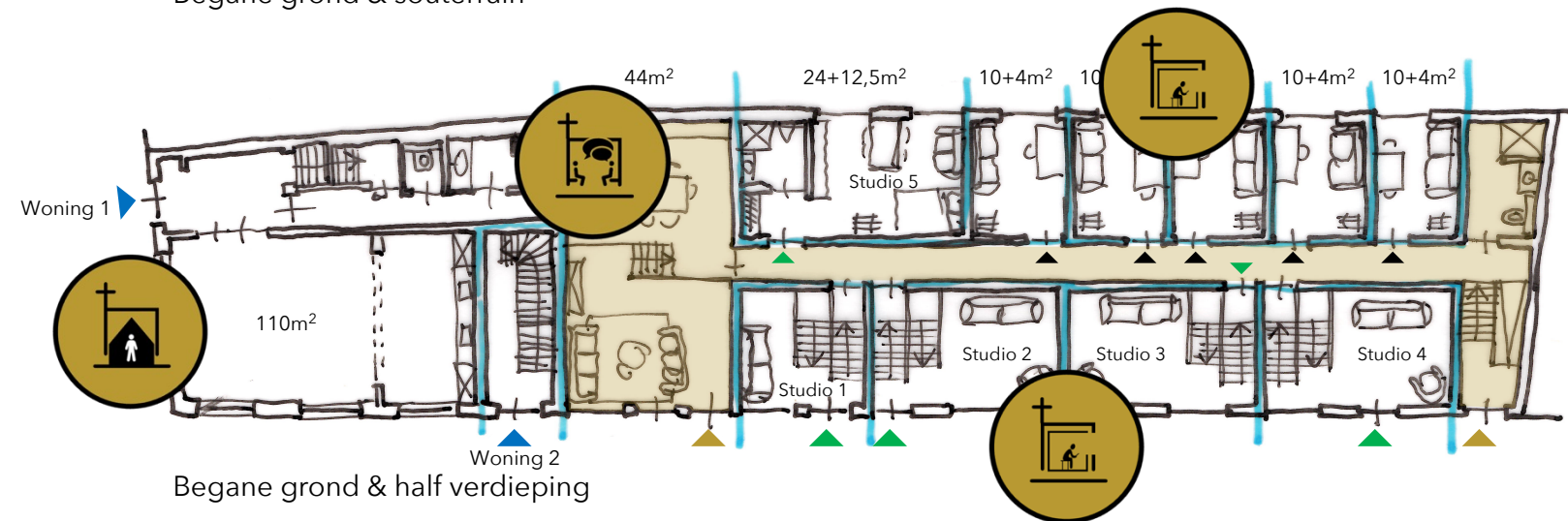
Uit de bestaande toestand tekeningen lijkt op te maken dat Bij de Put 17 reeds deels voorzien is van voorzetwanden. Voor nu uitgaan van een integrale casco verduurzaming: voorzetwanden, voorzetbeglazing/monumenten glas, vloer- en dak isolatie. Vernieuwing van de installaties is noodzakelijk i.v.m. verandering van het gebruik. Duurzamere opwekking, lucht warmtepomp, op de daken van Jacobijnerkerkhof PV-panelen.

PROCES VAN VISIE NAAR ONTWERP EN REALISATIE

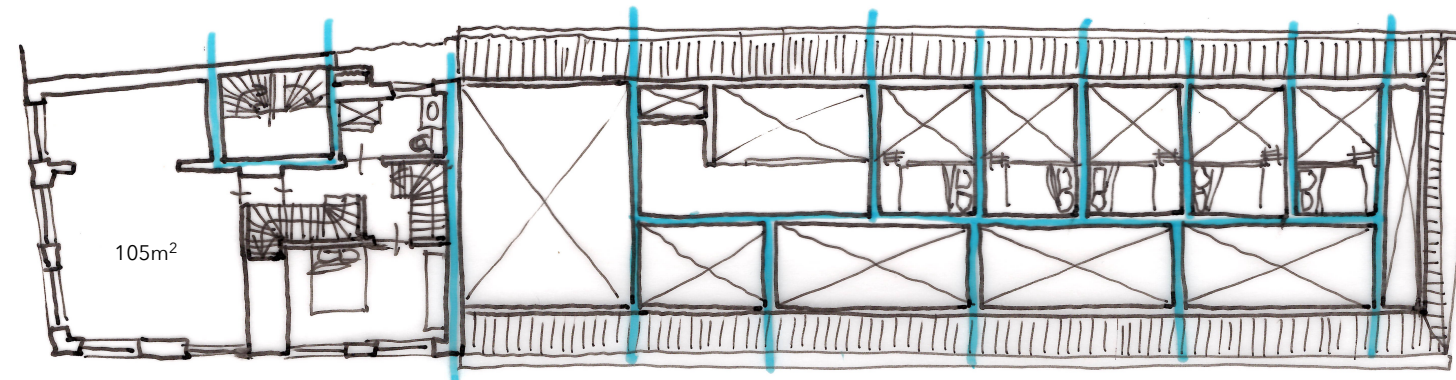
3d laserscan en tekenwerk, nader bouwtechnisch onderzoek (vooral de kap) waardestellend bouwhistorisch onderzoek, onderhoudsplan, verduurzamingsplan, betrekken van overheidsinstanties bij de planvorming

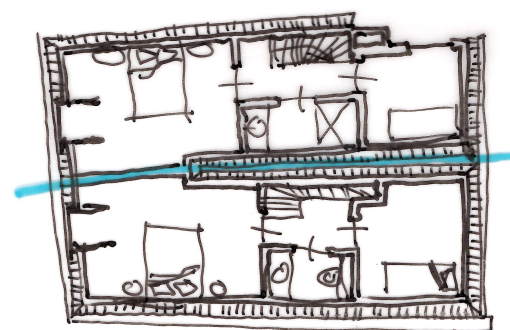
Begane grond & souterrain

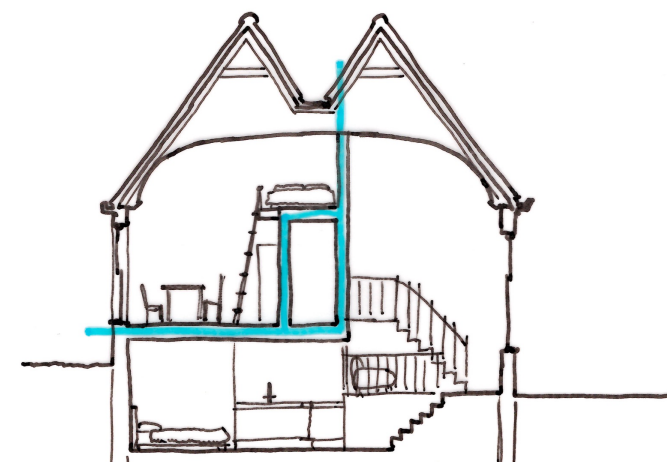
Begane grond & half verdieping

Verdieping & entresol onder gewelf

Zolder

Doorsnede over kamer, hal & studio

4.7 Nieuweburen 40

Over Nieuweburen 40

NIEUWEBUREN 40 - NABIJ, MAAR ZELFSTANDIG

De woning aan **Nieuweburen 40** ligt op een lichte afstand van het fysieke hart van het Stadsklooster. Juist die positie vormt haar kracht: de bewoners wonen in de **directe nabijheid** van de Jacobijner, maar behouden tegelijkertijd **volledige zelfstandigheid** in hun dagelijks leven.

Deze vorm van nabijheid zonder verplichting maakt Nieuweburen 40 tot een **waardevolle schakel** in het bredere netwerk van het klooster. De bewoners kunnen deelnemen aan het ritme en de activiteiten van het Stadsklooster, maar doen dat op eigen initiatief en in hun eigen tempo.

Het is voorstelbaar dat in de toekomst **meer woningen of bewoners in de omgeving van de Jacobijner** zich bij het kloosterconcept zullen aansluiten. Zo kan zich geleidelijk een **ring van betrokkenheid** vormen in de omliggende straten: een netwerk van mensen die zich verbonden voelen met de plek en bijdragen aan het leven van het Stadsklooster – vanuit nabijheid, gastvrijheid en gedeelde waarden.

Factsheet

OPPERVLAKTES

Woning (inschatting, excl. zolder)	100m ²
Berging	6m ²
Tuin	44m ²

STAAT VAN HET GEBOUW

Casco van het gebouw lijkt in goede staat. De onderhoudsbehoefte is op dit moment niet bekend.

VERDUURZAMING

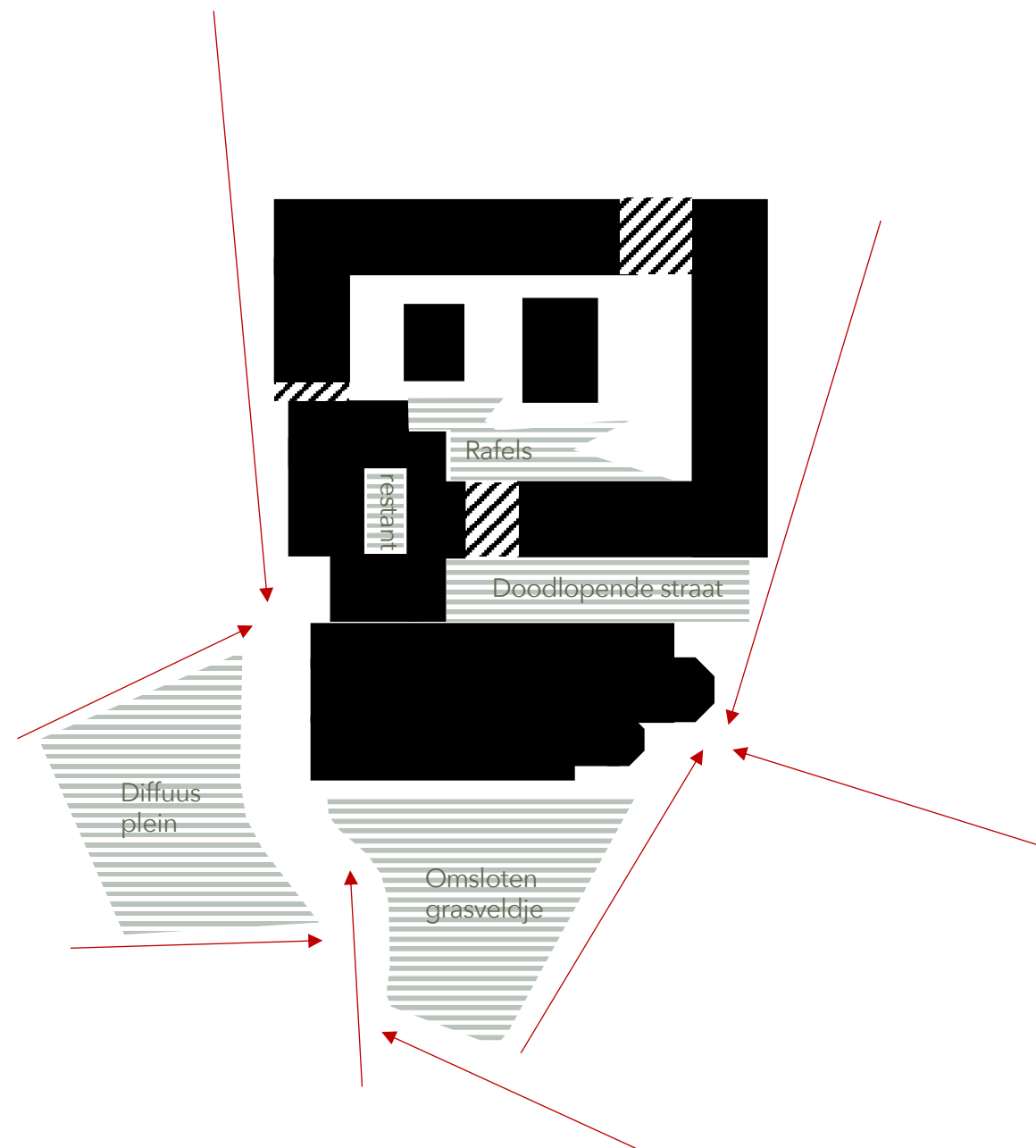
De PGL heeft eerder onderzoek gedaan naar haar vastgoed portefeuille. Zij heeft toen een advies voor verduurzaming geschreven voor alle woonhuizen in bezit. Hierin wordt uitgegaan van na isoleren van dak, gevels, vensters en vloeren en het verduurzamen van de warmteopwekking en afgifte.

PROCES VAN VISIE NAAR ONTWERP EN REALISATIE

Nader bouwtechnisch onderzoek en verduurzamingsplan.

4.8 Buitenruimtes

Bestaande situatie

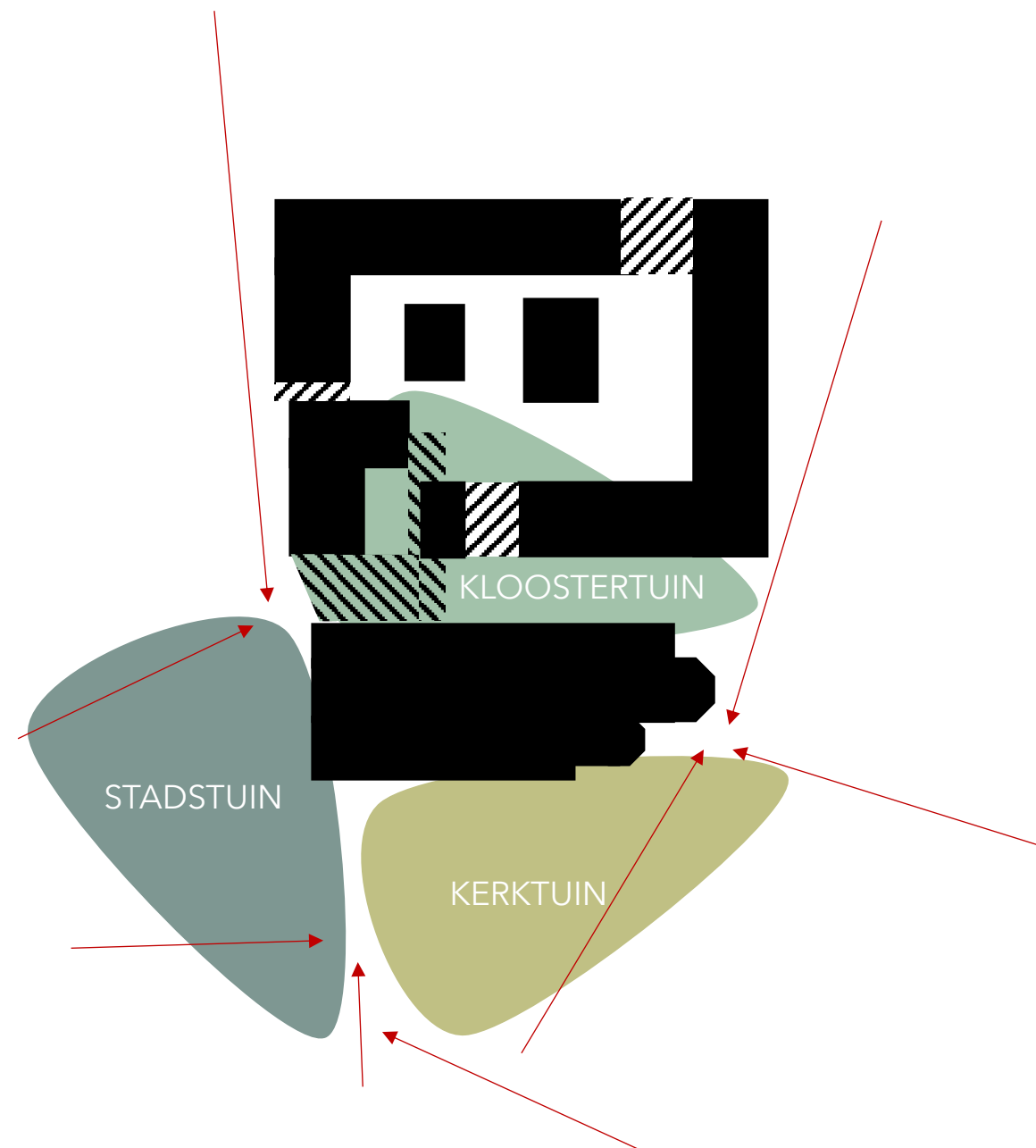
Onduidelijke plekken tussen gebouwen en straten

OPENBARE RUIMTE ALS VERBINDEND WEEFSEL

De openbare ruimte rond de Jacobijnerkerk is **onlosmakelijk verbonden** met de omliggende gebouwen. Dit komt al tot uiting in de naamgeving van de straten en pleinen: Jacobijnerkerkhof, Grote Kerkstraat, Achter de Kerk en Monnikenmuurstraat. Deze namen verwijzen direct naar het religieuze en historische karakter van het gebied en onderstrepen de oorspronkelijke samenhang tussen gebouw en omgeving.

In de loop van de late 20e eeuw **is die samenhang echter sterk verzwakt**. De openbare ruimtes zijn vooral pragmatisch ingericht, met een nadruk op verkeersafwikkeling en parkeergelegenheid. Hierdoor zijn ze los komen te staan van hun historische context. De ruimtelijke inrichting werkt isolerend en belemmert de vanzelfsprekende relatie tussen gebouwen en hun omgeving.

Het **gevolg is een gefragmenteerd straatbeeld en een verstoorde beleving van het gebied**. De benadering van de gebouwen is onduidelijk of onaantrekkelijk, en de oorspronkelijke verwevenheid van kerk, klooster en openbare ruimte is grotendeels verloren gegaan. Een **herwaardering van deze ruimten**, als drager van betekenis en samenhang, is daarom essentieel voor de toekomstige ontwikkeling van het Stadsklooster.

Toekomstige situatie

Gedefinieerde plekken met geïntegreerde routes

DE TUINEN VAN HET STADSKLOOSTER

Om het Stads klooster stevig te verankeren in haar omgeving, is een **directe relatie met de context** essentieel. Juist in de buitenruimte kan deze verbinding vorm krijgen – als overgang tussen klooster en stad, tussen beslotenheid en openheid. Tegelijkertijd ligt hier een uitdaging: de gronden rondom de gebouwen zijn **openbare ruimte in eigendom van de gemeente Leeuwarden**. Het Stads klooster heeft geen zeggenschap over deze plekken; de eigendomsgrenzen lopen meestal strak om de gevels van de gebouwen. Daarom kunnen ideeën over herinrichting alleen als **visie, inspiratie en advies** worden ingebracht richting de gemeente.

VAN 'HOF' NAAR 'TUIN'

In de literatuur werd aanvankelijk gezocht naar termen als **kloosterhof**, **kerkhof** en **stadshof**, als afgeleiden van de identiteiten klooster, kerk en stad. Toch is uiteindelijk bewust gekozen voor het woord **'tuin'**. Een *hof* impliceert een besloten ruimte, terwijl het juist de bedoeling is dat deze buitenruimtes **open en verbindend** zijn – plekken waar het Stads klooster zich opent naar de stad.

1. DE KLOOSTERTUIN - STILTE TUSSEN STEEN

De **kloostertuin** ligt aan de achterzijde van de Jacobijnerkerk, op de plek waar ooit het klooster en de kloosterhof lagen. Door de verstedelijking is deze oorspronkelijke hof **verdwenen**; wat resteert is een smalle straat, gefragmenteerd en vooral in gebruik als **parkeerruimte**. Sinds de bouw van het tussenlid in de jaren 1980 is de straat doodlopend geworden.

Toch is dit historisch gezien de **meest logische plek** voor de kloostertuin. De beoogde transformatie van de **Grote Kosterij** biedt de kans om deze ruimte opnieuw in te richten met een **stil, besloten karakter**, waarin **verstilling, contemplatie en eenvoud** centraal staan. De kloostertuin wordt zo opnieuw een plek van rust en betekenis – mits het parkeren verdwijnt en het hof-karakter wordt hersteld.

2. DE STADSTUIN - WAAR CULTUUR EN SAMENLEVING ELKAAR VINDEN

Aan de westzijde van de Jacobijnerkerk ligt de **stadstuin** – het raakvlak tussen kerk en stad. Deze ruimte grenst aan culturele instellingen zoals de **Joodse School**, het **Natuurmuseum** en natuurlijk het **Stadsklooster** zelf. Het gebied sluit bovendien aan op het stratenpatroon dat de binnenstad verbindt met de stadssingels.

De stadstuin wordt voorgesteld als een **groen ingerichte ontmoetingsplek**: een buitenruimte waar **cultuur, natuur en samenleving** elkaar vinden. Hier is plek voor **manifestaties, exposities, lezingen en culturele bijeenkomsten**. In de verbeelding is het alsof het schip van de Jacobijnerkerk zich opent naar buiten – **zonder muren, zonder gewelf**, maar met dezelfde spirit van gastvrijheid en betekenis.

3. DE KERKTUIN - EEN PLEK VOOR BEWONING EN ONTMOETING

De **kerktuin** bevindt zich aan de zuidoostzijde van het complex, tussen de Jacobijnerkerk en de woongroep. Hier lag ooit het **kerkhof**. Tegenwoordig is het een fragmentarische ruimte, bestaande uit bestrating, gras, hagen en bomen. In de nieuwe visie wordt deze plek getransformeerd tot een **open, groene tuin** - toegankelijk, vriendelijk en gericht op **ontmoeting en verblijf** voor bewoners van de woongroep en wijkbewoners.

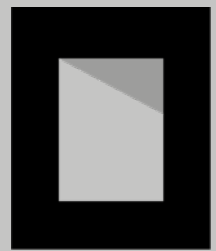
Dit wordt de plek waar het menselijke gezicht van het Stads klooster zich **buiten de muren van de kerk** laat zien: een plek waar **jong en oud elkaar kunnen ontmoeten**, waar de **kinderen uit de buurt kunnen spelen**, en waar het ritme van het dagelijks leven voelbaar wordt in het groen. De speeltuin krijgt hierin een centrale, zichtbare plek.

Een uitnodiging tot samenwerking

De drie tuinen - **kloostertuin, kerktuin en stadstuin** - vormen samen het **landschappelijk raamwerk** van het Stads klooster. Ze zijn niet enkel plekken van verblijf, maar ook **dragers van identiteit**. Hun realisatie vraagt om samenwerking met de gemeente en om zorgvuldig ontworpen plannen die zowel **historie als toekomst** in zich dragen.

Het Stads klooster stelt zich dan ook open als **partner in visieontwikkeling**: met ideeën, beelden en verhalen die deze plekken opnieuw betekenis geven in het hart van Leeuwarden.

5. Conclusies en aanbevelingen

5.1 Conclusies

De Jacobijner beschikt over een uitzonderlijk krachtig concept met het Stadsklooster. Of men de opgave nu benadert vanuit bouwhistorie, cultuurhistorie, ruimtelijke kwaliteit, maatschappelijke relevantie of toekomstgericht potentieel – **het Stadsklooster blijkt op alle fronten een passend en overtuigend antwoord**. De kracht ligt in de gelaagdheid: niet het toevoegen van nieuwe betekenissen, maar het **herstellen van wat er ooit was**. Het Stadsklooster schrijft geen nieuw verhaal, het **verbindt en vervolgt** een eeuwenoude traditie.

Hoewel het plan een integrale visie kent, is het binnen de gekozen structuur eenvoudig op te delen in **deelgebieden en deelprojecten**, wat de uitvoering realistisch en beheersbaar maakt. Dit biedt houvast voor fasering, financiering en sturing.

Een belangrijk aandachtspunt in het vervolg is de **duidelijke overdracht van de gekozen begrippen en identiteiten**. Door consequent en precies te zijn in de taal en opbouw, ontstaat er helderheid voor alle betrokkenen: eigenaren, gebruikers, overheden en andere partners. Dit verhaal is rijk genoeg om **voor verschillende doelgroepen een ander perspectief te bieden** – de kerkganger, de cultuurliefhebber, de student of de rustzoeker. Ieder vindt hier een herkenbare ingang.

Met dit masterplan is een stevig fundament gelegd. Het is de aanzet tot een verdiepend **proces van ontwerp, onderzoek, programmering en realisatie**. De grote lijnen staan – nu begint het werk aan de details. Met zorg, liefde en aandacht. Altijd in samenhang, en zonder het grotere perspectief uit het oog te verliezen.

5.2 Aanbevelingen

1. Zoek breed draagvlak

Breng dit verhaal tot leven in stad, provincie én land. Het Stads klooster resoneert op verschillende schaalniveaus en verdient het om verteld te worden. Werk op basis van dit masterplan aan een herkenbare **visuele en tekstuele identiteit** van De Jacobijner, waarmee diverse doelgroepen worden aangesproken en betrokken.

2. Investeer in bouwhistorisch onderzoek

Laat voor de verschillende gebouwen een **zorgvuldig bouw- en cultuurhistorisch waardestellend onderzoek** uitvoeren. Dit vormt de noodzakelijke basis voor de ontwerpkeuzes in de transformatie.

3. Voer een stedenbouwkundig-historisch onderzoek uit

Onderzoek de ontwikkeling en de ruimtelijke kwaliteiten van de **openbare ruimte rond de Jacobijner**. Waardering van deze ruimtes vormt het uitgangspunt voor herinrichting.

4. Stel een landschappelijke visie op

Ontwikkel een **samenhangend landschapsplan** dat de drie tuinen – kloostertuin, kerktuin en stadstuin – verbindt tot één betekenisvol geheel. Een goed plan opent niet alleen gebruiksmogelijkheden, maar ook nieuwe kansen voor financiering en betrokkenheid.

5. Begin vandaag

Wacht niet met leven brengen in het plan tot het laatste ontwerp klaar is. Veel functies kunnen nu al starten. **Draai de oriëntatie van de kerk, herstel de refter als auditorium, bewoon de Kleine Kosterij.** Daarmee is de transformatie al begonnen – nog voor de eerste schop de grond in gaat.

6. Zorg voor een sterke organisatie

Pionieren vraagt stabiliteit. De Jacobijner zal dit proces zelf moeten dragen. Investeer daarom in een **ambitieuw, betrokken en deskundig team** dat het plan kan uitvoeren, bewaken en verder ontwikkelen.

De toekomstvisie van de Jacobijner is geen blauwdruk, maar een stip op de horizon. Een plek waar geschiedenis, gemeenschap en zingeving elkaar blijven vinden. En waar elke stap, hoe klein ook, bijdraagt aan een groots geheel.

